

Universul Literar

Anul XLIV Nr. 43

21 Octombrie 1928

5 Lei

ANDREI ȘAGUNA

C t i t o r i i

UN MARE CTITOR

I. LUPAȘ

E neîndoios că frâncicia biruitoare este una din caracteristicile de căpetenie ale tuturor așezămintelor create de Andrei Șaguna.

Istoria ne înfățișează atâția oameni mari în domeniul cugetării, ideologi vrednici de admirațiunea tuturor veacurilor, lipsiți însă de facultatea sau de talentul de a se coborî pe tărâmul rea-

pe cari propoveduirea ei era chemată a le trezi.

De aceea la Șaguna nu găsim între cuvânt și faptă aproape nici o distanță. Chiar când obstacolele formidabile se ivesc în calea înfăptuirii gândurilor, cari frământau fără încetare creierul lui genial, nu se înpăimântă, ci lupta cu nepregetată perseverență, cu precauțiune și is-

preună cu Simion Bărnuțiu și cu întreaga ceată entuziaștilor săi tovarăși de vârstă și de idealuri, temeiul unui partid politic, acesta există și va continua să existe, luptând pentru drepturile poporului. Dacă a înființat tipografia din Sibiu și ziarul „Telegraful Român” — amândouă aceste instrumente de progres cultural își vor îndeplini și în viitor datorită de a răspândi cât mai multă lumină. Dacă a organizat potrivit cu principiile pedagogiei moderne, Seminarul teologic, Școala Normală și Liceul care-i poartă numele, precum și sutele de școli populare, așezate sub ocrotirea autonomiei noastre bisericesti, toate aceste așezăminte școlare își vor continua — sperăm — și în viitor munca binefăcătoare, ca niște adevărate podocabe ale învățământului nostru confesional primar, normal, secundar și superior. Dacă a înființat, împreună cu vrednicii săi colaboratori Gh. Barițiu, Timotei Ci-pariu, Ioan Pușcariu ș. a. „Asociațiunea (transilvană)”, — și această organizațiune culturală promite a continua tradiția lui de lumină „cu multă prudență, cu multă abnegațiune și cu mult patriotism concentrat”. Dacă a pus bază atator fonduri și fundațiuni, din venitele lor anuale se vor împărtași totdeauna bisericile și școlile noastre sărace, văduvele preotese, orfanii și neajutorații zilelor de acum și din viitor. Dacă a tipărit Biblia, Mineiele, Kiriakodromionul și atâtea alte cărți bisericesti și manuale didactice, ele se găsesc și în timpul de față în tolosința altarelor și școlilor noastre.

Dacă a reușit să redobândească autonomia și independența națională a mitropoliei noastre, dându-i prin „Satutul organic” o constituțiune democratică, fără precedent în istoria neamului nostru, binețacerile acestei constituțiuni vor rămânea neprețuite nu numai pentru ocrotirea dată vieții sufletești a poporului nostru împotriva tuturor atacurilor dușmănoase, ci și pentru buna educație constituțională, împărtășită în mod sistematic poporului nostru, în sufletul căruia a trezit o puternică conștiință a drepturilor ce trebuie să revină fiecăruia dintre membrii unei societăți organizate rațional.

Casa în care s'a născut Șaguna

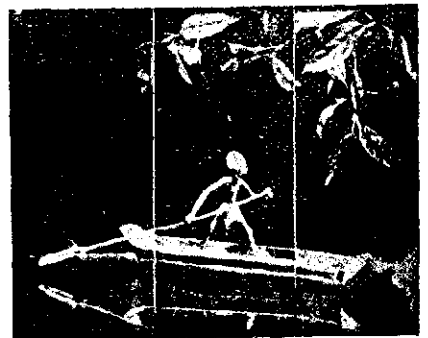
lității și de a veșnici, în fapte concrete, rezultatele ideilor propovăduite de dânsii. Andrei Șaguna nu era dintre aceștia.

Adevărat că bogata sa activitate literară-didactică, publicistică și științifică i-a asigurat un loc de cinste printre marii cugetători ai neamului nostru. Dar personalitatea lui istorică atât de reprezentativă se impune mai mult prin numărul covârșitor al faptelor și așezămintelor sale, cari au creat poporului nostru noi posibilități de dezvoltare, decât prin suma ideilor — importante, fără îndoială, și acestea, — cu cari scrierile sale au izbutit să fructifice și să sporească cugetarea noastră națională. Deși era, după expresia biblică, bărbat „puternic în faptă și cuvânt”, în tot cursul binecuvântatei sale activități s'a manifestat cu deosebire ca un erou al faptei naționale. Cuvântul și ideea înveșmântată în rînsu-avea, în concepția lui Șaguna, o valoare însemnată desigur, dar totdeauna în funcțiune de importanța, frumusețea și utilitatea faptei ce putea să răsară din sămânța ideii și din energiile naționale,

cusință fără greș, până când izbutea să le smulgă din rădăcini și, netezindu-și calea și re țintă, să stămpere *sânta pa siune* creatoare a sufletului său, prin sercerișul bogat al realizărilor prudent și sigur pregătite. El însuși a mărturisit adeseori, că bucuria cea mai mare a vieții sale o căuta în lupta cu cele mai mari greutăți și în biruința desăvârșită asupra lor. De aceea rareori a întreprins vreun lucru, pe care să nu-l fi dus la bun sfârșit, după cum de asemenea rareori a rostit vreun cuvânt, pe care să nu-l fi respectat și ale cărui îndatoriri să nu le fi împlinit până la cele mai îndepărtate consecințe.

Această concepție, pe care o am putea numi pragmatică și energetică, a făcut din Șaguna un mare educator de neprețuită valoare morală și un creator de așezăminte numeroase, cari după ce au biruit greutățile începutului, dăinuiesc până în zilele noastre și promit o dezvoltare tot mai amplă în viitor.

Dacă pe Câmpul Libertății, ca președinte al adunării naționale, a pus, im-

MITROPOLITUL ANDREI SAGUNA

Andrei Șaguna își trăgea sângele vioiu vinele-i tari dintr'un neam de români macedoneni, neam încercat și meșter în schimbarea bogățiilor: negustori, ori în căutarea unei vieți mai libere și mai proprie întreprinderilor lor s'au așezat pe la anul 1606 în nordul Ungariei în orașul Mișcolț (comitatul Borșod). Aici au reușit să-și facă o situație bună și apoi să-și aibă școala și biserica lor — caracteristice elemente de cultură românească — pe cari au zidit-o în grije timp de 20 de ani, sub împărații Iosif II și Francisc II, date însemnate în pisania bisericii. În mijlocul acestor împrejurări de așezare românească se naște Anastasiu fiul lui Naum Eșteta Șaguna și al soției sale Anastasia la 20 Decembrie 1808.

Aici se introduce în istoria vieții lui Șaguna, dar și în istoria neamului, un element hotărâtor: mama lui Șaguna. Aici se vede femeia a fost de multe ori în situații hotărâtoare pentru biserica ardelenă și românească în genere. Le-a trecut cu o admirabilă voință. Căci dela o vreme sărăcind tatăl lui Anastasie Șaguna căzu într'una din mrejele cunoscutului pentru propaganda confesiunii catolice și părăsi legea părinților lui și trecu la catolicism, la promisiunea arhiepiscopului din Eger, Ștefan Fischer, că-i va asigura starea și se va îngriji de educația copiilor săi. Se vede de-acă că e vorba de o familie care interesa. Și mai venim un antitip în linii mai mici a reformării dela 1701.

Mama lui Andrei Șaguna însă hotărâse și fixând aici punctul de reanunț al ortodoxiei lui Șaguna nu și-a urmat soțul și simți datorita de a îngriji mai ea și în tradiții sfinte copii săi. Luptă care o leagă de istoria bisericii ardelenă, are loc între ea și arhiepiscopul catolic, cu drumuri pe la Curtea din Viena, cu lacrimi de rugare de a nu fi răpărită de copii, care se sfârși cu înfrângerea de a rămâne lângă copii ei și să vor termina școala din Mișcolț. Pentru vremurile de atunci era prea puțin.

Părinții Anastasiu Șaguna termină școala din Mișcolț, iar studiile suferitoare le termină la gimnaziul piarilor din Pesta, fiind găzduit în casa părinților săi, Anastasie Grabowski, un student român, pentru aceasta numit „de Apadia”.

Împrejurări cari trebuiau să prezente un ierarh ca Șaguna. Începe să studieze filozofia la Viena (1826) unde vede sale suferințe, amintirea frământărilor mamei sale cât și puternicul universitar român ce ființa la Viena de atunci, îl fac să ceară cu insistență scutirea de a rămâne credincios bisericii sale strămoșești. I se recunoaște acest lucru oficial (1828). Aici se pune capăt celor morale ale mamei sale și de-aici începe manifestarea ortodoxă șaguniană care deci la Vârșet unde studiază teologia. Tendințele de emancipare prin biserica ale românilor luminați de atunci începu să se îndrepte spre învățământul superior, după terminarea căruia, este numit de mitropolitul sârb, Ștefan Străbunovici, la Carloviț, ca profesor și se alina al consistoriului de acolo.

Ortodoxia lui Șaguna era la maximum de putere, iar renunțarea care avea să se facă această și să pregătească un mare lucru, are loc la 1 Noiembrie 1833, când

Anastasiu Șaguna se călugărește luând numele de Andrei — cel dintâi apostol chemat de Cristos — nume care e simbolul unei intenții înalte și precise.

Mitropolia sârbească dela Carloviț era într'o febrilă activitate de consolidare națională sprijinită pe identitatea bisericii lor. Aici învață Șaguna rolul său politic și luă naștere ambiția de a rupe Ardealul de sub jurisdicția mitropoliei sârbești și a-i da o jurisdicție firească — autonomă. Și în anul 1864 când e trimis de această mitropolie în scaunul episcopal la Sibiu în locul episcopului Vasile Moga, decedat, Andrei Șaguna, pe loc începe organizarea bisericii ardeleni, cunoscând că organizarea e un prim principiu de luptă. Trecu peste neîncrederea Românilor de aici, care vedeau în el „un sârb” și, după cum s'a exprimat față de unii clerici ce jignitor își exprimaseră direct neîncrederea în el, dacă nu l-au voit ei, i-a voit el. Era o violență de luptător care se cunoștea.

Și începu să cucerire satele și să cunoască nevoile sufletești de aproape ale poporului pe care l-a iubit atât în cât l-a înțeles alături de biserică și i-a împletit și mai mult viața cu aceasta. Aci de altfel sta originalitatea și măreția concepției șaguniene: Laicizarea bisericii. Pentru vremurile noastre concepția poate și-a pierdut din utilitate, poate chiar a făcut rău că a trecut în legiuirea nouă bisericească aproape de-a'ntreregul, mai ales în ceea ce privește vechiul regat, unde stăpâneau alte tradiții și alte practici de ordin administrativ. Pentru Ardeal și pentru vremurile de-atunci însă concepția șaguniană a fost promotorul înălțării și întăririi spirituale ce a pregătit românismul pentru marea înfăptuire națională. Chemând poporul să lucreze în biserică, singura casă ce mai era deplin a lor dincolo, Șaguna a avut viziunea clară a rezultatelor ce rezeșeau. Se strângeau rândurile și se instruia. Și peste toate se muncia organizat. În toate proiectele și regulamentele efectuate ori nu, revine ca un obsedant leit motiv școala și legiuirea. Șaguna a fost un mare organizator. A fost un om politic și un fin diplomat.

Aceasta din urmă însușire a pus-o el în serviciul neamului când a fost să se înființeze mitropolia românească a Ardealului.

Și aici Șaguna a conceput vast și îndrăzneț. Tot Ardealul la care voia să adauge părțile bănățene și bucovinene voia el să le adune în jurul mitropoliei ce avea să continue vechea mitropolie a lui Ioan de Prislop dela Alba-Iulia. Se căpăta în statul ungar un alt stat care doar în formă va avea același putere. O strategie fină împotriva tendințelor tot mai accentuate ale Ungurilor de a contopi deplin Transilvania. Și după lungi drumuri la Viena, după așezare expuneri către împăratul Ferdinand și după o fundată dispută de drept canonic cu mitropolia de la Carloviț cari se împotriva, reuși pe la sfârșitul anului 1864 să capete învoirea înființării mitropoliei române cu reședința la Sibiu. Și cuvintele împăratului în care se vede o mulțumire ce trece peste protocol: „Mă bucur că pot saluta de arhiepiscop și mitropolit pe un bărbat prea meritat pentru tron și patrie, în care Eu și toți Românii greco-orientali avem de-

plină încredere” rareori au sunat în cabinetul său de audiențe.

Avea să se mai ducă Șaguna la Viena cu o misiune periculoasă pentru viața lui și grea pentru ea însăși în anii revoluției 1848-49, către romanticul împărat Iosif I și cu aceasta se înscrie Șaguna și părtaș la revoluția lui Avram Iancu.

Cel mai mare moment însă pe care l-a trăit românii ardeleni și Șaguna însuși a fost deschiderea celui dintâi congres național-bisericesc la 16/28 Septembrie 1868. Redăm tot cuvintele lui Șaguna ca o strânsă auto-caracterizare: Cum am condus eu până acum treaba cea grea și problematică a reînființării mitropoliei noastre? judece prezentul și viitorul... Dacă câteodată am făcut întrebuințare de octocri, acela am făcut după porunca împrejurărilor întetitoare... dar nici decum cu intenția de a exercita sau a stabili în lucrările noastre bisericești, școlare și fundamentale vre-un absolutism ierarhic, pe care eu întotdeauna l-am combătut... De astăzi încolo depun și responsabilitatea pentru ulterioara soartă a bisericii în mâinile acestui congres și a celor viitoare, și mă mângâi, căci culez să zic, că nu îndeșert am alergat, nici în deșert m'am ostenit, că n'am alergat, ca și cum n'aș fi știut unde alerg, nici am dat să stau ca și cum aș fi bătut văzduhul, ci lupta bună m'am luptat curgerea am plinit și credința am păzit”.

Nu era acest congres pentru români tot atât cât era parlamentul dela Buda-Pesta pentru Unguri?

Reținem, ca încheiere, două idei, cari au străbătut opera lui Șaguna și au îmbogățit patrimoniul nostru ideologic atât de mic: laicizarea bisericii și rolul ei politic-național. Și trei înfăptuiri mari cari au decurs de-aici. Statutul șagunian pe care se sprijină (nu fără greșeli) legiuirea noastră bisericească, înființarea mitropoliei ardeleni și crearea și coordonarea de fonduri pentru o admirabilă întreținere administrativă. (Testamentul său stă pildă).

Dela disprețuitul cleric valah până la strălucitul mitropolit investit cu ordine împărătești și cu baronie e un drum greu și lung pe care Șaguna a reușit să-l străbată.

CONST. PACLE

NOTE BIOGRAFICE

Andrei baron de Șaguna, prin botez Anastasie, s'a născut, din părinți macedoneni, la 1 Ianuarie 1809 în Miskolcz. Gimnaziul, studiile filozofice și juridice le-a făcut la B.-Pesta și Viena. În 1829 studiază teologia la Vârșet. Intrat în cinul monahal Hojova din Smirna (1833), fu promovat foarte repede în gradele ierarhice. În 1846 a fost numit vicar general peste eparchia română ortodoxă a Ardealului și mai târziu episcop al acestei eparchii.

Șaguna, păunul Ardealului cum îl numea împărăteasa Elisabeta a Austriei, moare la 28 Iulie 1873.

P O E Z I E

G. MURNU

CONȘTIINȚA

După VICTOR HUGO

Când ucigașul Cain cu fiii lui sub piele
De flare, sburl și galben, bătut de vijelie,
Din fața lui Iehova fugise pe-o câmpie
Intinsă, ajunse seara sub munte 'n locuri grele,
Nălucă de întunerle înainta suind.
Femeia obosită și fiii gâfâind
I-au zis: „Să stăm aicea și să dormim pe glie”.
Dar Cain, treaz de capururi, sta noaptea tot gândind,
In fund de cer funebru cu fruntea sus privind,
Văzu, deschis și mare, un ochiu ce cu mânia,
Ivindu-se din besnă, spre dânsu 'ncremenise.
„Sunt prea de tot aproape”, cutremurat își zise.
Din somn trezi copiii, trudită lui nevastă —
Și iar pe drum se puse fugind în lumea vastă.
Treizeci de nopți și zile mai merse prin pustie,
Tot merse mut și palid și tremurând la lie-
Ce svon — hojș, fără să cate 'napoi, fără 'necutare
Și fără somn și-odihnă. Sosi la fărma de mare
In țara ce se cheamă de-atunci Asur.
„Să ne oprim, le zise, că-i loc păzit înjur
Și bun de mas. Ajuns-am la capăt de hotare”.
Dar cum șezu, în cerul de scrum, în fund de zare
Statornic, tot acolo, temutul ochiu i-apare.
Tresare atunci tot trupu-i cuprins de 'nfrigurare.
„Ascundeți-mă”, strigă. Și fiii lui stătura
Privindu-l toți pe gânduri cu degetul la gură.
Cain grăi lui Iavel, părinte acelor care
In cort de piei întreacă deșertele hotare:
„Intinde pânza asta de cort pe-aici mai tare”.
Și ei fâlăitorul perete-i ridicară.
Și după ce cu bulgări de plumb îl ferecară:
„Mai vezi ceva?” I întrebă copila blondă, Tsilla,
Nepoata lui blajină și dulce cași mila.
Răspunde Cain: „Ochiul îl văd aproape iară”.
Inval, părinte acelor ce 'n lume trec și sună
Din trâmbiți și bat tobe și cetele instrună,
Strigă: „Voiu ști să 'nchipuim o piedică mai bună”.
Dură un mur de-aramă și-l străjui subt el.
Dar Cain zise: „Ochiul mă vede tot la fel”.
Enoh a zis: „Să facem noi turnuri pân 'la stele.
Să fie tari, ca nimeni să nu pătrundă 'n ele —
Inconjur de cetate cu naltă cetățue,
Să fie bine 'nchisă 'mprejur cum alta nu e”.
Atuncea Tubalcain, al faurilor tată,
Zidi nenchipuită cetate ferecată.
Dar când luera fierarul, ai lui, prăsil 'amară,
Goncau pe ai lui Enos și Set feciori la țară,
Orbeau pe toți drumeșii, și 'n fiecare seară
Săgeți svârleau din arcuri spre bolta înstelată.
Granit în loc de corturi cu pânza fluturată
Se înălța și piatra era cu fier legată.
Părea cetatea cruntă din iad spre cer urcată,
Cu 'mprejmuiți ca munții de tari și neclintite,
De-a turnurilor umbră câmpii erau cernite.
Pe poart' au scris: „Opriti-i lui Dumnezeu 'ntrarea”.
Și când din patru laturi au încheiat lucrarea,
Au pus bunieu'n mijloc de turnuri de granit.
El stete acolo jalnic, buimac și sgrimburi.
„Mai vezi tu ochiul, taică?” I întrebă Tsilla iară.
Răspunde Cain: „Nu vrea din fața-mi el să piară”.
Și adoase hătrânil: „Săpați-mă voi pământul,
Să stau sub el ca omul ce l-a 'nghițit mormântul,
Nimic să nu mă vadă, să fiu numai cu mine.
Și-i sapă-atunci o groapă, iar Cain zice: „I bine”.
Apoi sub bolta neagră el singur se coboară.
Dar când s'așează'n scaun la umbra ce 'nfioră
Și 'nchid deasupra-i groapa și-l lasă-adăpostit,
Cumplitul ochiu în fața-i tot stă incremenit.

AL. T. STAMATIAD

TRECUTUL

Sunt ani de-atunci dar mi se pare c'a fost ieri:
Din negurile vremii, ca valuri năvălesc
In suflet amintiri
Și ciocotese nebune, uitarea o răscotesc
Și rana-apare caldă încă. Deodată
Imi revăd trecutul. Departe 'n fund: grădina
Și flori, poteci umbrite, o fermecată
Mierlă cântă, apoi cu mersul de regină
Răsare — spectru de lumină — frumoasă,
Vișătoare: ea. Tăcuși, în urmă ne-am pierdut
Pe căi boltite și'n umbra răcoroasă,
Atunci din minte univrsul ne-a dispărut
Și 'ntr'o clipită trăit-am veșnicie.

In urmă și'nainte-i palidă tăcere,
Acum grădina-i paragină pustie,
Suntem țesuți din gânduri pline de durere.
Nimic, nimic n'a mai rămas din toate-aceste,
Sunt ani de-atunci și mi se pare c'a fost ieri,
In lumea noastră toate nu-s decât păreri,
A fost un vis și totul nu-i decât poveste.

RADU BOUREANU

CETAȘII LUI RADU NEGRU

Se lărgeau văi adânci,
printre culmi, printre brazi, printre stânci,
cerul mai sus părea ridicat,
în vârfuri pleșuve de piscuri stând rezemat,
râuri mugeau alergând văi adânci,
sărind peste trunchiuri culcate de brazi
peste umeri de stânci,
din pântecul larg al verzilor văi —
venea către șes un pâlce de flăcăi,
pe răbojul ochiului i-am însemnat,
erau doisprezece cu pasul săltat,
veneau într'o pată de soare,
cu stracle albe, cu bunde mișoase, și cu topoare,
cu pas nesimțit ca pasul gândit,
nici un glas n'a svonit,
doar ereții țărcași pe deasupra țipând au rotit,
veneau ca un pâlce de năluci în pata de soare,
și nu era viață decât în rânjetul alb de topoare
veneau cu moartea sub mers
și timpul s'a șters
și-am crezut c'am văzut,
nălucind în pata de soare,
un pâlce de mireni înarmați cu topoare,
uțași de cetașii Radului Negru
prin găvane adânci,
printre stânci,
din vremuri de hronici de la descălecare,

VREI SĂ TE JOCI CU EU?

de **Mircea Ștefănescu**
după **MARCEL ACHARD**

Acțiunea se petrece în arena unui circ. Crockson și Rascasse sunt clowni.

ACTUL I. — SCENA III-a

Isabelle, Crockson, apoi Rascasse

CROCKSON. — Isabele... pe d-ta te iubesc!

ISABELLE. — Ce?

CROCKSON. — Isabelle! pe d-ta te iubim!

ISABELLE. — Asta nu mai are nici un haz!

CROCKSON. — Totuș, adineaori...

ISABELLE. — Credeam că e vorba de Annabel...

CROCKSON. — Nu-ți face plăcere să îți iubită?

ISABELLE. — Mai puțin decât ar trebui...

CROCKSON. — De ce?

ISABELLE. — Sunt cochetă. Asta e rolul meu. L-am jucat prea mult.

CROCKSON. — Ce să fac, ca să mă iubesti?

ISABELLE. — Încearcă să mă seduci.

CROCKSON. — E greu?

ISABELLE. — E mai ușor decât s'ar crede.

CROCKSON. — A reușit vreunul până acum?

ISABELLE. — Mai greu decât s'ar crede.

CROCKSON. — Atunci... să încerc?

ISABELLE. — Încearcă. Scena de seducție începe: una... două... trei!

CROCKSON. — (Își desbracă haina) Voiu dansa. (Dansează. Își reîmbracă haina). Nu?

ISABELLE. — Nu.

CROCKSON. — Voiu cânta.

(Viorile dau pe la. Și CROCKSON îi cântă, dar iese un *re diez*. Căcophonie. CROCKSON își șterge ochelarii și nimereste, sfârșit, pe adevăratul la. Cântă:)

*In drum spre fericire
E rostul de piere...*

ISABELLE. — Nu, nu romanță! Ți-o pun eu: joacă scena de seducție fără romanță!

CROCKSON. — Bine. (Cântă:)

*Mi-am smuls inima din piept
Și i-am dat-o ei.
Mi-a trimis-o înapoi...*

Oi, oi, oi!

*De ce-mi trimiți inima?
Ce să fac cu ea?*

Dă-mi, mai bine, 'n dar, ceva!

Ha, ha, ha!

*Inima s'a 'ntors la mine,
Mică, strânsă, sgribulită,
Caraghioasă și părlită...*

Plânge... plânge... și palpită...

(Își reîmbracă haina).

Nu?

ISABELLE. — Nu.

CROCKSON. — Voiu plânge! (Plânge. ISABELLE râde).

CROCKSON. — Te-am sedus? (ISABELLE nu răspunde imediat). Da?

ISABELLE. — (După un moment). Nu știind, pot să fac pe oricine să plângă.

CROCKSON. — (Scoate revolverul din buzunar). Te voiu împușca. (Trage. Pistolul nu nimereste). Nu?... Nu?... Tot?

ISABELLE. — Nu.

(Înalță o rugă scurtă către Dumnezeuul Clownilor).

Mă voi împușca eu! (Trage. Pistolul nu-l nimereste. Totuși, cade mort în aparență. Ridică după o clipă, capul). Tot nu?

ISABELLE. — Nu.

CROCKSON. — Mă uimești. Probabil că norocul s'a întors din calea mea. Voiu face o pasientă... una specială!

(CROCKSON se lasă pe călcăe, întinde pe jos câteva cărți de joc și începe o pasientă. Probabil că pasienta nu-i reușește, pentru că CROCKSON dă semne manifeste de nerăbdare).

ISABELLE. — Ce spun cărțile?

CROCKSON. — Tot ce spui și d-ta.

ISABELLE. — Nu... nu-i așa?

CROCKSON. — Da: nu. (Dă furiei lui un derivativ. Joacă până dispar cărțile).

ISABELLE. — (Deodată). O!

CROCKSON. — Ceee?

ISABELLE. — Cum ai făcut asta?

CROCKSON. — Asta?

ISABELLE. — Da, cum ai înghițit asul de inimă?

CROCKSON. — Așa. (Face scamatoria).

ISABELLE. — Încă odată!

CROCKSON. — Uite... așa. (Repetă scamatoria).

ISABELLE. — Încă odată, te rog...

CROCKSON. — Nu.

ISABELLE. — Te iubesc. Te rog, încă odată...

CROCKSON. — Mă iubești?

ISABELLE. — M'ai sedus.

CROCKSON. — Și n'o făcuseși pentru...

ISABELLE. — Te iubesc!

CROCKSON. — Va să zică scena de seducție e gata?

ISABELLE. — Cortina! (Îl sărută pe CROCKSON, lung, pe buze). Cum ai înghițit asul de inimă?

CROCKSON. — Foarte simplu. L-am luat așa, între aste două degete...

vezi?... și pe urmă... sanchi pontu: uite-l ici în palmă, uite-l coala în gură. Dar tu?

ISABELLE. — Eu... ce?

CROCKSON. — Tu cum ai făcut asta?

ISABELLE. — Asta?...

CROCKSON. — Cum mi-ai înghițit buzele?

ISABELLE. — Uite... așa. (Îl sărută. Un sărut mai scurt).

CROCKSON. — Încă odată.

ISABELLE. — Așa... (Îl sărută. Un sărut foarte scurt).

CROCKSON. — Încă odată, te rog...

ISABELLE. — Nu.

CROCKSON. — Pentru de ce?

ISABELLE. — Scena de seducție e gata. (Iese).

CROCKSON. — (Către public). Mă iubește! Mă iubește! (Către d. Loyal). Ai văzut, șefule? Mă foarte iubește! Ai auzit? E extraordinar! Am dansat, am cântat, am plâns, m'am ucis și-am sinucis-o: nu mă iubea. Ca să nu mai sufăr și ca să-mi treacă furia, înghiț o carte: și mă iubește. Nu pricep nimic! Asta nu-mi intră în cap! E minunat! Ai văzut, domnu' Loyal? Mă iubește!

(D. Loyal rămâne nepăsător). Idiotule! (Intră RASCASSE).

RASCASSE. — Unde e d-ra Isabelle?

CROCKSON. — (Foarte vesel). Pfft... Pfft... S'a dus. Salutare, domnu' Rascasse! Sunt vesel Sunt foarte cât se poate

de vesel că vă văd. Hai să ne apucăm de muncă!

RASCASSE. — Dar eu nu pot să m'apuc de muncă!

CROCKSON. — Și adică pentru de ce? RASCASSE. — Eu sunt foarte amoretzat.

CROCKSON. — Și eu sunt foarte amoretzat. Dar ce-are aface asta...

RASCASSE. — (Bănuitor, apropiindu-se de CROCKSON). Dar de ce vreți dumneavoastră să te apuci de muncă? Asta nu e firesc.

CROCKSON. — Pentru că sunt vesel.

RASCASSE. — Și pentru ce ești d-ta vesel?

CROCKSON. — Pentru că muncesc.

(RASCASSE se duce la tablă și face repede o socotcală).

RASCASSE. — Să presupozăm că *pi!* minus infinit e egal cu *pentru că muncesc*, și că *alfa plus omega* e egal cu *sunt foarte cât se poate de vesel, pi!*

minus infinit va fi egal cu *alfa plus omega* și *sunt foarte cât se poate de vesel*, va fi egal cu *pentru că muncesc*. Ceeace trebuia demonstrat. (Se întoarce spre CROCKSON). Am înțeles tot!

CROCKSON. — Să ne apucăm de muncă!

RASCASSE. — Noi nu putem să ne apucăm chiar acum de muncă!

CROCKSON. — Și pentru de ce?

RASCASSE. — Pentru că eu simt că dumneavoastră o să îi se aducă ceva!

CROCKSON. — O să mi se aducă ceva?

RASCASSE. — Da.

CROCKSON. — (Cântând). „Hai că vine, vine, vine, — pentru cine, cine, cine, — pentru Crockson ceva vine...”

RASCASSE. — Uahaha!

CROCKSON. — (Bănuitor). O să mi se aducă ceva. Dar de unde știți dumneavoastră că o să mi se aducă ceva?

RASCASSE. — Noi nu știm. Noi credem.

(Apare un băiețuș cu telegrame).

TELEGRAFISTUL. — Pentru d. Crockson.

RASCASSE. — Ha, ha, ha... văzuși?

(CROCKSON desface telegrama).

TELEGRAFISTUL. — Nimic pentru mine?

AMANDOI. — Facem parte din Liga anti-alcolică:

(Îl amenință. Telegrafistul o ia la fugă).

CROCKSON. — Ce poate să fie? (Citește). „Vino imediat. Mătușă rău bolnavă, la Barbizon”. Mătușica mea dă ortu' la Babizon (Dă semne de desrereare).

Mătușica mea dă ortu' la Babizon. (Își îmbracă haina). Mătușica mea dă ortu' la Babizon. (RASCASSE îi întinde, cu o bucurie evidentă, pălăria și umbrela).

Mătușica mea dă ortu' la Babizon. (A-leargă înebunit în furul arenei. E pe punctul de a ieși. RASCASSE e în al nouălea cer). CROCKSON, din ieșire: Numai că eu n'am nici o mătușă! (Își desbracă haina și aruncă pălăria). Să ne apucăm de muncă!

RASCASSE. — (Trist) Să ne apucăm de muncă!

AMANDOI. — (Către d. Loyal) Acu ne apucăm de muncă! Miuzic! (Ies împreună și se întorc imediat).

AMANDOI. — (Către d. Loyal). Ați auzit, donu' Loyal? Noi ne apucăm de muncă. Miuzic! (ses).

FILOTIMIA MORTULUI

SARMANUL KLOPȘTOCK

La cârciuma lui Manea Cioncioi din Bereasca, pe lângă grătar special, delicatose și băuturi streine și indigene, este și un fel de „club”, în fund, după odaia de rigoare o oricărei prăvălii — o cameră intenționat dosită pentru secretele politice, sociale și intime ale notabilităților târgului, — o încăpere egală, albă și sveltă, cu portretele Suveranilor și acela al șefului statului arborat, și apoi înlocuit potrivit împrejurării schimbului de la putere, de la guvern la guvern și pe care-l reprezintă; un calendar imens de perete, cu emblema înființării Romei anturând într-o plasă orbitoare de raze capul invulnerabil al misticului Traian, calendar care rămâne același, mereu la locul lui, prins în pioane, deși anii, zilele și sărbătorile se comută cu vremea, urmând ca cercetătorii lui să comute ei din memorie datele care îi interesează după datele trecute; un mers al trenurilor care nu se schimbă nici odată cu toată variabilitatea maladivă a itinerariului căilor noastre ferate, potrivit capriciului fanteziei noului venit în capul direcțiunii trenurilor: un tablou cu celebra scenă a evantaiului din „Hamlet” în care visătorul prinț al Danemarcei este zăgrăvit prea bătrân pentru lasciva lui ardoare amoroasă și Ofelia prea mult crudă pentru a putea înțelege filosofia nimicniciei vieții, — cu un Claudiu anchilozat într-un tron a cărui prăbușire apropiată îi aduce în figură mai mult o ironică inapăsibilitate decât îngrijorarea semetei năruită și cu o Gertrudă fălcoasă dreapta și inflexibilă abia încăpându-i chivăra în rama tabloului, revărsând peste întreaga compoziție de patimi ambițiuni și chimere un zămbet de agresivă necuviință; în mijloc o masă grea, dreptunghiulară, cu însemnări și incrustațiuni incerte, desemnuri neisprăvite, date înjumătățite, cugetări adnoații și ironii fără sens, fără legătură, fără miez, tângjind în oglinda scânlurii într-o nesăbuită antologie de circumstanță, ștearsă, vulgară și ineficientă; o parigină oboșită cu pântecul atrofiat care doarme înrobodită, la părere într-un colț, somnul iernelor în care toată gloria ei calorică a excelat în interminabilele ibrice cu țuică fiartă a cărei plămădeală de enupere, cimbru și cuișoare, înalță în încăperea clubului, aroma tavernelor scunde, pline de întâmplări, de cancanuri și de indeletniciri suspecte; pe jos un permanent și disgrățios strat usuros de bradolină pentru *higienea* localului și o enormă *Yald* deasupra incuetoarei de pușcărie a odăii care închide *ermetic* clubul cârciumarului Manea Cioncioi din Bereasca, înbăcșit de mistere.

La începutul comerțului nici prin gând nu-i trecea lui Manea Cioncioi utilitatea înființării unui club!

Cele patru drumuri care se încrucișează drept în răspântia de dinaintea pragului cârciumei, îi aducea un dever cu vârf și indesat.

Toți cărăușii, drumeții și negustorii safelor din vetrele cărora pornea dăra potecilor acestor patru drumuri, își aveau toții scurgerea prin fața lui Manea Cioncioi.

Mangalul nu se stingea nici când.

Ultimul ficat de după miezul nopții era luat de pe făciuni de un găinar în treacă, plecat în inserat fără un dumi-căcat în el.

Odihna lui Manea Cioncioi și a teighelei lui țineau prea puțină vreme, aproape nici cât îi trebuia nopții să se scurgă, pentru ca la asfințitul lucefărului, grătarul și țoiurile să joace tontoroii în băătăura de dinaintea vadului, îndopând pe infomețați de dinspre oraș, spre vetrele din capătul celor patru șosele și în praful cărora se rostogolea spre chimirul lui Manea Cioncioi parălăcul alb pentru zilele lui negre.

La orice oră din zi și din noapte, tot românul găsea în prăvălia lui Manea Cioncioi din Bereasca o fierțură ardeiată, un cârnat usturoiat și o legumă cu sos pe un preț de nimica toată, pentru mulțumirea tuturor. Osebit de asta, toate *addămașurile* tot la Manea Cioncioi se prăznuiau și toate târgurile, tocmele și afacerile de negoț, tot la Manea Cioncioi din Bereasca se urzeau, așa încât comerțul săltând, negustorul era departe de a se gândi la vreo estindere a lui.

Casele le ridicase din fripturile și din țuica de Văleni.

Foaia de zestre a Anișoarei, fata a mare de măritat, dată dură Domnu Stoican învățător în Poenari, tot din dumi-cații de dinaintea grătarului era întocmită, iar Lixândrus elev la Politehnică la București, tot din banii aeritivelor ticluite de Manea avea să ridice mai târziu neamul Cioncioilor cu ingineria lui vestită.

Deci nici pomeneală la negustorul Manea Cioncioi să-i treacă prin minte ca într-o bună zi să se întindă mai mult decât plămălea sub al cărui acoperiș prudentul fabricant de condimente se simțea destul de bine!

S'a întâmplat însă pentru desorientarea rașnicului comerciant de excitante gastrice, ca într-o vreme, socotelile să iasă într'altfel, evoluția timpului să-i schimbe aspectul calm al indeletnicirilor cârciumarului și înrejurările... *sociale* să refacă radicalmente vederile negustorești ale lui Manea Cioncioi.

Bereasca a suferit modificări în sensul unei amplificări subite a liniștii lui atmosferice de toate zilele, populația să se îndesească, turlețul să razeze comuna, comuna să aducă ară și statul să înființeze judecătoria de race.

În cârciumă la Manea Cioncioi, ca fruntas, între fruntasi trebuia dar înființată o încăpere *anarte* pentru el'ia târgului care urma să iasă din mediocritatea viciată a reșusei societăți de rână eri a orașelului și să intre tângose în văzu tuturor, în *clubul* cârciumei lui Manea Cioncioi.

Și Manea Cioncioi nu a avut încotro. Manea Cioncioi a fost nevoit să astâmpeze arțagul *elitei*!

A scos omul autorizațiune în regulă, a comandat mobilier la tâmplar, *la oraș* și a cerut la centru extinderea brevetului.

Osebit de promptitudinea executării acestor preparative inerente, fruntea târgușorului, încântată de noul așezământ care avea să adăpostească cancanurile, invidiile, slăbiciunile și cronicile de toate zilele ale târgului, dete cârciumarului Manea Cioncioi toate asigurările dispensei de orice eventuale neplăceri ce ar fi decurs din înființarea clubului.

Clubul nu era subordonat nici unei *nuanțe* politice.

Clubul era botezat pur și simplu „Clubul *Intim*” — atât și nimic mai mult.

Orice preocupări în afară de... *intimitatea* clubului, nu-și putea, sub nici un motiv găsi refugiu în cârciuma lui Manea Cioncioi din Bereasca.

O baterie frapată, un mezelic fin și o discuție *aleasă*, motivau rostul adunării cercului elitei la „Clubul *Intim*”.

Restul intra în domeniul daraverilor de ordin privat, social, sau administrativ, în care proprietarul Clubului *Intim* și intimii lui, nu aveau nici un sens.

De altfel, această directivă a și fost semnificativ subliniată în discursul rostit de către cel mai intelectual dintre *intimi*, cu ocaziunea inaugurării clubului, în fața cârui, cei mai mulți dintre convivi s'au trezit profund nedumeriți, fiecare rămânând extaziat spre vorbitor, cu cârnatul în furculiță, nedumerindu-se cum s'ar putea armoniza entuziasmul festiv, cu CHEMAREA unei odăi de cârciumă!

Aniversarea totuși a decurs în ordine, cu excepția unei palide îngrijorări din partea patronului clubului la adresa cărui discursul făcuse oarecare aluziuni politice.

Totuși, întâmplă-se orice s'ar fi întâmplat, Manea Cioncioi rămânea mai departe la intransigența rezervei lui negustorești, oricare ar fi fost el MOBILUL discursului de deschidere și din care cârciumarului, cu toate eforturile, nu a putut reține nici o iotă.

În orice caz, Manea Cioncioi nu putea fi făcut responsabil decât de acele anumite întâmplări pertractate în club cari eventual ar fi eșit din sfera ordinei, moralei și a unei cuviințe publice.

În extrem, clubul s'ar face pasibil de cel mult o desființare a lui motivată și grătarul ar fi fost pus din nou în valoare.

O bătaie vulgară s'a întâmplat în Găseni și epilogul a fost încetarea din viață a victimei.

Bătășușul a fost chemat în judecată înaintea Ocolului în circumscripția căreia cădea... *Clubul*, unde s'a angajat procesul.

Procesul a fost introdus direct de victimă, îndată după bătaie.

Între timp, intervenind decesul reclamantului, procesul a fost continuat de moștenitorii de sânge ai mortului.

Advocat și de o parte și de alta.

Advocatul bătașușului, intim cu avocatul mortului, susținea că, nu bătaia a fost pricina morții victimei ci cu totul altă împrejurare în afară de lovitură primită, ca de pildă vârsta înaintată a reclamantului, eventualitatea, fatalitatea ș. a. m. d.

Advocatul mortului, intim și el cu avocatul bătașușului, susținea, din contră, că tocmai bătaia a fost cauza decesului clientului său, întărind această prezumție pe împrejurarea că, defunctul dispăruse într'un presentiment de moarte apropiată i-a dat între timp o procură pentru a conduce mai de arde procesul.

Desbateri preliminare încordate, în cincința... „Clubului *Intim*” din odaia cârciumei lui Manea Cioncioi din Bereasca.

Domnul Pompiliu Velican, avocatul bătașușului, rămâne la punctul său de vedere cu privire la cauza decesului victimei care este cu totul alta decât bătaia

CU AMICUL HANS IN ȚARA LUI D'AUREVILLY

5 Aprilie

De dimineață iarăși norii murdari și răul mic, spectacol de terminare. Am renunțat din pricina vremii, la excursia pe apă la Havre de peste drum, și apoi cu un tren localnic umil și încet, după treizeci de kilometri lungiți peste măsură, în sfârșit, Caen.

Caen, oraș negru... mare, cu străzi multe cu lume multă, dar totul îngheșuit, strâmb, capricios, cenușiu. Casele depe străzile strâmte și răsucite, inegale, rău alăturate, toate vechi, unele dintre ele din Evul Mediu. — și murdare. Printre ele locuința lui Malherbe.

Pitoresc mult de altfel, dar în căutarea unui hotel mai curat, n'ai timpul priverilor de ansamblu și te îndignezi mereu.

Hans mai ales nici nu-și poate închipui că ar fi ceva interesant, crede că glumesc de mă arăt satisfăcut și-mi arată mereu trufă și spart și bălțile dese. Impresia unei simțozii de bătrâni a-le-acăți, învechirați, ghemuțiți unul în altul dar vorbăreți, curioși și agili în gesturi mici. La un colț, canalul care duce până la mare, castelul în altă parte. Apoi universitatea cunoscută, unde Barbey D'Aurevilly și-a terminat licența în drept liniștit și mediocru, spre regretul acelora ce veniseră să-l asculte și exagerase importanța gesturilor lui, pe atunci demotratice. Caen orașul primelor lui amori turbulente, când își etala garderoba-i colorată, al micului librar Trebutien, făptură bicisnică, și mereu aplecată spre sacrificiu, prietenul cel mai bun al lui Barbey. Caen, orașul bisericilor vechi. În piața centrală, biserica gotică Saint Pierre, înflorită cu forme pline, elegante. În alte părți, două biserici enorme, mult asemănătoare: Saint Etienne, abbaye des hommes și La Trinité abbaye des femmes. Amândouă în stil romanic și clădite la mică distanță, în secolul al XI. În prima sicriul gol — oasele au fost

împrăștiate — ale lui Wilhelm Cuceritorul. În cealaltă sicriul intact al reginei Matilda, soția Cuceritorului. Din vârful dela Trinité, Caenul pare ca un animal de mare negru, încet la respirație, vâscos, plat, umed. Personajul important, ministrul roate grăbit de ocupații multiple și înalte, soarele ridică pentru un moment un colț al perdelei cenușii, și-l simți în momentul arărișii că tremură de nervi și grabă, și că mușchii trupului s'au și îndreptat în spre alte locuri.

6 Aprilie.

La gară, lungă discuție cu Hans în fața baedekerului, dacă să ne oprim la Bayeux. Experiența Caenului l-a săturat de noi aventuri. În fața vreunei murdării exclamă ironic — „Poftim culoare locală” și apoi „Eu nu admit culoare locală unde nu-i curat”. Ne-am oprit totuși la Bayeux unde ca să ajungi în oraș, mergi o bucată printre câmpuri. Cercul se înseninase și frăgesimea aerului ne înviora. Populația curioasă ne privea dela ferestre. Pe strada principală, magazine mici, întunecoase, fără clienți. La mijloc, Catedrala gotică grandioasă, motivul principal al orirei noastre. Peste drum vechea eriscorie și acolo celebra tariserie a reginei Matilda, figurând istoria cuceririi Angliei de către Normanzi: o bandă lungă de 70 de metri de pânză negricioasă, unde au fost aruncate cu acul, puncte de lână colorată pânza însăși servind ca fond.

A fost cusută de lucrători Anglo-Saxoni, și scenele rezezintă, cu naivitate și exactitudine, costumele, armele, va poarele, din timpul acela.

Terminăm iute vizitele noastre, apoi eșim la câmpul proaspăt și rățăcim multă vreme, iar noaptea se lasă moale. Hans e încântat de atâta prospețime. Ir-dignarea lui împotriva Caenului, a de-

venit astfel și mai eloquentă, iar admirația pentru Bayeux n'are margini — „Asta zic și eu că e culoare locală”.

Ne întoarcem în unul din multele magazine cu cunoscutele porțelanuri locale de culoarea tabacului și cu motive de pe pânza reginei Matilda. Înainte de a intra în restaurantul familiar unde sticlele cu cidru ne îmbie, Hans optimist asupra excursiei noastre, cumpără pentru o perfectă orientare o busolă.

7 Aprilie.

Hans a plecat direct la Cherbourg, dar eu m'am oprit în drum pentru câteva ore la Volognes, orașel plin de amintirea lui D'Aurevilly, care venea călare dela apropiatul Saint, Sauveur le Vi-compte, la vârul său Edelstand de Meril. Câteva străzi goale cu case vechi, și în mica biserică gotică, slujba dinainte de Paști. La confesional își așteaptă rândul bătrânele în îmbrăcămintea locală neagră, cu năframele dantelate pe cap. Eruizez orașul repede și rățăcesc pe câmp. Ierburile sunt parfumate iar clopotele bat. Pe drum copii mă salută ca la noi în țară la sate, unde se prepară de pe acum la fel Paștele, acolo așa de de parte...

8 Aprilie zi de Paște.

Cherbourg, oraș neinteresant cu un canal care-l desparte în două, gen palid Trouville. Deauville, cu clădirile convenționale, și teatrul pe o piață mai mare, strada principală cu poșta, librăriile, magazinele, restaurantele. Muzeul conține ceva mai mult decât obicinuitele „glorii locale” câteva portrete de familie ale lui Millet descoperite în podul primăriei. Statuia lui Napoleon călăreț întreprind, biserica gotică cu lume multă și după balustrada fatală, marea. Facem din Cherbourg pentru câteva

— dovadă că victima s'a bucurat de tot discernământul pentru a putea emite o procură.

Domnul Vespasian Mițopol, avocatul mortului, persistă din contră, în a susține că, tocmai faptul în sine al prevederii din partea clientului său, a morții care nu întârzie, adevărestă împrejurarea că, numai bătaia a putut fi cauza determinantă a morții, din moment ce victima s'a îngrijit din timp de emiterea procurii.

Dar în discuție se amestecă și cărciumarul Manea Cioncioi, cu plaivazul după ureche, propunând pur și simplu o împăcăciune între părțile litigante.

Propunerea patronului nu a fost luată însă în seamă și pricina a mers fatal înaintea judecătorului de ocol respectiv, intim la rândul lui și el cu cei doi advocați intimi și tus trei, membri ai *Clubului Intim* din cărciuma lui Manea Cioncioi din Bereasca.

Acțiunile desbaterile nu au fost mai puțin inversate ca cele din ședința Clubului Intim.

Judecata, făcând aplicațiunea art. 239 din condica penală, atenuat însă cu simțitoare circumstanțe ușurătoare, a trimis pe bătaș la închisoare pe timp de

una lună de zile, dela data rămânerei definitivă a cărței de judecată condamnatoare, stabilind, după actele dresate, că, nu bătaia a provocat moartea victimei — loviturile primite, cel mult să-i fi cășunat o încaracitate de lucru pe un interval de timp de scurtă durată!

După pronunțarea hotărârii, desbaterile au continuat apoi la... *Clubul Intim*.

De data asta, cărciumarul Manea Cioncioi, care în timpul pertractării procesului în fața judecătoriei de ocol, se bătea cu pumnii în piept că *știe tot*, propuse ritos împăcarea:

— „Nu este adevărat că mortul a semnat procura! Mortul n'a semnat nici o procură pentru că era mort! De ce nu vă împăcați, la urma urmelor, ca să se isprăvească odată cu gâlceava?! Cum putea iscăli un mort o hârtie dacă la urma urmelor era mort? sfârși congestionat cărciumarul Manea Cioncioi, trecând plaivazul în cealaltă ureche.

Atunci cine a semnat pã mort în procură? se răsti nedumerit părțile în proces, către cărciumarul pacifist.

— „Iată cine a semnat, a semnat! A semnat că a semnat! A semnat iaca... domnul avocat Vespasian Mițopol, care văd că susține că mortul... a murit din

bătaie! Cine era să-l semneze dacă nu cel care avea interes să o facă, sfârși mâniaș, eșind din club, cărciumarul Manea Cioncioi, și trecând plaivazul în prima ureche.

Domnul avocat Pompiliu Velican, pentru *prestigiul* clubului, a adoptat într-o măsură velerile patronului, oferind colegului Vespasian Mițopol împăcarea... în apel, la Tribunal, în care timp, moștenitorii mortului să ratifice semnătura depe procură, însușindu-și-o.

— „Dar la o adicăteala, stai să vedem cu cine s'ar face împăcăciunea dacă îl bătut a murit? reîntră subit în club, cărciumarul Manea Cioncioi, trecând din nou plaivazul pe a doua ureche.

— !!!!!???

Intr'adevăr, pentru *prestigiul* clubului, o împăcare interveni între părți, în apel, renunțându-se la ratificarea semnăturii mortului, ca inutilă.

Dar tot pentru *prestigiul* clubului, pretura plășii pecetlui obloanele cărciumii lui Manea Cioncioi din Bereasca și în ascunzișul căreia, un mort semnase o procură, doi împăcinați se împăcau cu un mort și un bătaș scapă de pedeapsă cu învoirea aceluiași filotim mort!

SARMANUL KLOPSTOCK

zile, centrul nostru de excursiuni și după amiază automobilul ne poartă dealungul mării printre poziții fermecătoare cu multe amintiri Normande, iar un guid cu urechi mari ne dă explicații. Ajungem — eram vre'o douăzeci — la capul Hague și acolo coborâm pentru o clipă. Vântul cântăreț din Banjo scoate singurul lui sunet, neîntrerupt, subțiat, și îngroșat curgător ca în urma întinderii și destinderii instrumentului muzical, fără distanțele matematice dintre notele unui piano. Pe vârful stâncelor suntem cu toții instinctiv făcuți bloc ca să ne păzim de țăria lui — aranjați parcă de regisor mare pentru vre'un efect scenic de mase, și ca și cum el mi-ar izbi numai la mijlocul trupului, grupul nostru se adâncește la mijloc iar privirea ațintită pe mare ne deschide mari pleoape și ne atrage tot capul pe gâtul întors, se plasticizează.

Marea se întinde palidă deoparte, de alta, și în față, infinită. Soarele transparent de Nord s'a rostogolit drept în mijlocul apei, și acolo ca o vietate se mișcă mereu, i se se aude respirația și i se vede umflarea și subțierea toracelui. Pânjen imens, și-a întins pânza fină pe tot cuprinsul mării și și-a legat lațele galbene, lucrate exact în lungul depărțatelor țărături, și n'a scăpat un ochiu nelucrat. Vântul mișcă pânza ca totul, o împinge pe malurile netede, o bate și o tremură, o fălfăie ca pe o batistă fără să desprindă vre'o picătură de apă, și ai impresia că o mână gigantică, apucând de un capăt, ar putea ridica toată suprafața.

Hans lângă mine, cu dinții încheștați și buzele deschise îmi vorbește despre farul din depărtare și se încearcă să calculeze distanța până la el.

Intors acasă, constat că totul a dispărut ca și cum n'ar fi fost decât o glumă a imaginației, că tot jocul de lumini ne-a încetat și că s'a risipit toată atmosfera care mă cuprindea, cum se întâmplă cu sunetele, puțin timp după terminarea bucății cântate. Și cu dezesperare văd că nu pot reconstrui decât un singur lucru mai cu exactitate : urechile mari ale ghidului.

Dar seara, marea neagră sub cerul sumbru pare o locuință tainică de tâlhari. La cele câteva lumini înguste care străbat întinderea, își numără pesemne câștigurile zilei. Intrebuințase pentru asta toate mijloacele posibile, viclenia, grația, făgăduelile, și uneori mânia pe față.

Spuma sunase și strălucise ca pietrele scumpe, tremurase și se împletise ca o dantelă, se încordase ca arcul care nu dă niciodată greș. Nimfele trandafirii își întinseseră mereu brațele ademenitoare, cu degetele resfirate odată cu valurile, ca să și le retragă mereu.

Sirenele se rotiseră surâzătoare, iar Meduzele invizibile, nu-și încetaseră cântecul vrăjit. Iar acum, în noaptea neagră și adormită, aplecând urechile peste balustrada din lungul apei, mi se pare că aud, venit din adâncimile misterioase, un sunet de arginți.

9 Aprilie

Dimineața cu Hans la castelul dela Tourlaville. Copaci înalți peste care se rostogolește vântul. Întindem mâinele goale pe marginea lacului și două lebede au alunecat iute până la noi, și ne-au întins gâturile, blânde și cuminti ca două oițe.

După amiază petrecerea croitoreselelor

la Martinvast, în tradiția Cherburgului a doua zi de Paști. O nouă impresie a vieții franceze, — viața cu înfățișări multuple cu toată tendința românească de a reduce totul la tipul agreabil parizian. Trenurile puse anume la dispoziție, supraîncărcate au străbătut încet cei cinci kilometri. Unul a făcut un spirit și tot compartimentul a răs, cunoscuți și necunoscuți, răs familiar.

Sunt îmbrăcați gros, căldura a venit pe neașteptate, și acum cu toții se plâng de cald. La Martinvast, în fața gării, un delușor, cu un drum împrejmuț de un gard. Cei curagioși și-au făcut loc printre rupturile gardului și-au urcat pieziș ca să termine mai iute cei câțiva metri. Pe micul platou, călușei, o tarabă cu tot felul de vase proaste pe care trebuie să le nimerești, pentru câștig, cu roțile de lemn, o cărciumă mică transformată în cafenea, apoi câțiva negustori ambulante cu portocale și alune. Iar lumea, într'o înghesuială veselă, se mișcă încet împinșă de colo, până colo, domni cu surâsul indulgent și cu paltonul pe brațe cucoane vorbind despre prețul zilei, domnișoare cu poșetele pline de confetii marinari, copii transpirați și turbulenți cu bereta pe ceafă.

Și copii mici de lapte rotind ochii la armonica, care încearcă un charleston. Părăsim mulțimea și ne strecurăm pe drumul încurcat de câteva căruți venite la sărbătoare și lăsate acolo, trecem pe lângă bisericuța veche și intrăm în parcul deschis anume, cu înfățișarea Cișmigiuului Duminica. La capătul lui un castel. Întâziem mai mult, pe iarbă, într'un

loc mai singuratec. La întoarcere, ultimul tren spre Cherbourg se pregătea să plece și toată lumea, strânsă compact ca o singură vietate monstruoasă umflată din pricina aerului cald, așteaptă deschi derea ușilor. Ne grăbim pe platoul gol, în timp ce negustorii își strâng mărunțișurile, pe covorul de hârtiute de toate culorile, de coji de portocale și alune.

Provincia naivă și cuminte cu sufletul ei identic pretutindeni.

10 Aprilie.

De dimineață m-am certat cu Hans. Motivul neînsemnat. Apoi într'un tren mic localnic, pe un timp gri, printre orașele gri, dealungul mării, spre celălalt capăt de sus al Cotentinului. Barfleur, oraș de o mie de oameni, în lungul mării la rând, „Café de France” și „Café de Commerce” cu cidru mult, o „epicerie”, pe ziduri reclama Menier, apoi un monument „Aux soldats morts pour la patrie” și la capăt bisericuța veche. Prin câteva bărci câțiva marinari vorbind în dialect, iar la uși femei, cu mânicile suflecate, ne privesc curioase. Stau pe stâncile mari, cenușii, privind la mare. Deasupra se aliniază nori gri dungați cu negru, Pescărușii, la fel colorați, rotesc scoțând sunete stridente. Hans a plecat la doi kilometri la Gatteville să viziteze farul înalt de 70 de metri. Aud amestecat zgomotul apei, scuturatul vântului, țipetele pescărușilor și câte o vorbă neînțeleasă.

ANTON HOLBAN

IN R A S P A R ..

„P R O F E S O R”

Acolo însă unde chestiunea titlurilor false alunecă pe o pantă periculoasă e în cariera didactică. Cei dintâi vinovați sunt cei ce numesc „profesor” sute și mii de oameni pricepuți în altă direcțiune (natural că trec peste cei ce nu se pricep la nimic). În felul acesta avem profesori-ofițeri, profesori-avocați, profesori-medici, profesori-ingineri, profesori-șefi de gară, profesori-picheri, profesori-popi, profesori-învățători, profesori-dame de condițiune și chiar profesori-moașe comunale.

Lor li se adaogă : profesorii-studenți de anul IV, III, II și chiar I, profesori-absolvenți de facultate, profesori-suplinitori pe toată viața, profesori-căzuți la capacitate sau la licență, ba chiar profesorii-absolvenți de liceu fără bacalaureat și uneori chiar — profesorii-elevi din cursul superior.

Aceasta numai în învățământul secundar. Adăogați că tot „profesor” își zice și absolventul a patru clase primare care prin cine știe ce minune — a ajuns învățător-suplinitor la Păduchioșii din vale și că, pe baza, aceleiași recomandățiuni, răsunătoare, maestrul-tâmplar sau tinichigiu X., transformat pe neașteptate și fără altăpregătire decât aceea a meseriei de care începe să se simtă înstreinat, în „profesor la Școala de meserii din Diocheții de sus” — solicită stîmna conecțătenilor săi și veți avea o ușoară perspectivă a profesoratului — sub cele 3 principale aspecte ale sale — secundar, primar și profesional.

Să mai spun ceva despre cealaltă ramură — învățământul particular ? Aici, cu toată restricțiunea oficială, numai cine nu vrea nu ajunge. Cel puțin așa era până mai eri.

Funcționari c. f. r., sau oficianți p. t. t., slujbași de prin ministere ori licențiați în drept cari n'au practicat niciodată nimic, licențiați în litere și științe numifi-cați în scrierile de folevă ale Bucureștilor ca funcționari particulari sau nimic — cu un cuvânt : toți : cu oarecare pregătire în specialitate și fără niciuna pedagogică. Natural că toate acestea nu împiedică să-și comande cărți de vizită, numindu-se „profesori”.

Inchei cu întrebarea : oare de ce nu se ocupă „Asociațiunea învățământului secundar” (și la fel alte asociațiuni ale corpului didactic) cu fixarea calității de profesor ? E o chestiune așa de delicată ?

Nu cred !

PAUL I. PAPADOPOL

critica literara

TOT DESPRE DESCOMPUNEREA ROMANULUI

Problema descompunerii romanului amenință să ajungă în curând o formulă de loc comun și comoditate esseistă. Subiectul ispitește pentru o anumită metafizică a lui, ce face să coboare în lumea abstractă a literelor noțiuni de finalitate viață și moarte naturală. Dar ignoranța du-i această latură ușoară, scriitorii — îngrijorați — se apropie cu teamă de obiect și îl consideră doctoricește.

Înainte de a fi făcut acest lucru, d-l R. Aderca a cuprins elementele prime ale chestiunii în literatura d-sale chiar. „Omul descompus” pune problema cu interesante similitudini de poziție, pe care noi ne-am ocupat când-va să ie distingem și să le precizăm în contribuția lor inedită.

De curând (Universul literar Nr. 40), acest scriitor atent cu logica preocupărilor sale și cu mersul temperamentului său, pe cât de inegal și neliniștit, pe atât de interesant, își verifică — romancier — genul și urmărește incertitudinile.

Pentru noi nu acest fapt ne-a prilejuit reluarea unei chestiuni, de care — e un an de atunci — ne-am ocupat amănunțit și de aproape. Ne era în gând ca în curând — ultimele trepte ale romanului proustian fiind câștigate — să revenim. E bine însă că articolul d-lui Aderca ne oferă prilejul unei trăsuri de unire între ce porniam să scriem acum un an și ce plănuim să publicăm nu peste multă vreme. Și e mai ales bine că ne înlesnește anumite preliminarii de elementară însemnătate pentru subiect.

Articolul citat debutează cu o enunțare a faptului: descompunerea romanului e o evidență. Metoda aceasta de simplificare nu ne supără de loc pe noi, familiarizați cu o idee, pentru lămurirea căreia am scris, dar îl încercă se pare pe autor. Refuzând să cerceteze datele inițiale ale afirmației sale, face dela a patra frază a micului său eseu, greșeala de a confunda ceea ce nu e decât simptomul unei crize cu cauza ei. „Scriitorii de seamă și opere literare de mare valoare au compromis genul...”

Să ne înțelegem. Noi suntem îndreptățiți să vorbim despre existența unui declin al romanului numai pentru că toate operele, care dela un timp au încercat să se înființeze ca atare, au deviat dela gen. Acesta e un fapt. „Scriitorii de seamă și opere literare de mare valoare” nu izbutesc să se ordoneze pe linia epică a romanului. Este asta o cauză a crizei? Nu. E chiar criza. Căreia literaturii — și printre ei, cu frumoase titluri, d-l Aderca — încearcă să-i găsească explicații, să-i precizeze determinantele, să-i afle într'un cuvânt cauza. Chipul de expresie al esseistului nostru ar reveni la a spune, că epopeia, bunăoară, a dispărut nu pentru că anumite circumstanțe au făcut-o improprie artei noastre poetice, ci pentru că Boileau, Voltaire și Ion Budai Deleanu și-au ratat exercițiile lor în marginea genului. Sezizați de-

sigur această gravă nedibăcie logică și îi refuzați confuzia.

Dar articolul se face vinovat și de alt-ceva decât de ignorarea unei distincții de planuri. Expresia improprie se lasă urmată curând de o exemplificare improprie. Între marii scriitori, care au compromis romanul, în fruntea lor, d-l Aderca înscrie numele lui Marcel Proust. Ori noi știam că dacă romanului îi este dat să se constituie într-o formulă contemporană valabilă, că dacă pentru aceasta istoria noastră literară cunoaște un efort cu adâncă autenticitate, atunci numai „Căutarea timpului pierdut” îl realizează. Nu faci o profeție când spui că peste o sută de ani, în istoria genului, dela Balzac la Proust alt moment nu se va putea distinge. Exprimi doar, un lucru foarte evident, dacă știi să-ți crezi perspectivă, făcând doi pași înapoi. Tot ce a frământat dela Huysmans încoace modul epic, toată nedeslușita lui involburare cu lirismul și adâncul inconștientului descoperit, toată dezordonata declanșare de formule învățate și intuiții freumătător de inedite, se potentează viabil în Proust și se colorează la înălțimile geniului. Cum? D-l Aderca, romancier care a prins din această tremurare dezordonată ecouri ascuțite, crede că dimensiunile operei îl distinge pe Proust și că cu așa a stricat el în cheieturile vechi formule? Dar și Roman Rolland a scris un roman în patru mii de pagini. Sau, ca să nu glumim, de ce uită autorul nostru arhitectura imensă a „Comediei umane” și de ce ignorează asemănările profunde de raportare a personajilor, de acțiune prelungită peste destinul unui singur erou, de univers complet, existând între Balzac și Proust? Dacă se lasă înșelat de aparenta individualitate a volumelor celui dintâiu, greșește. Nu va trece prea mult timp, până când „Un amour de Swan” o va alcătui în manuale și istorie curentă — cum just observa Edmont Jaloux — un singur tot. Sau, adăogăm noi, foarte ușor „Du côté de Guermantes” — volume în care nici destinul Albertinei, nici tragedia lui Charlus nu fac teme centrale — va putea să se individualizeze.

Toate speculațiile făcute de d-l Aderca în jurul grabei cetitorului modern, obișnuit al aeroplanului și al cinematografului, sunt perfect gratuite. Revoluția momentului literar Marcel Proust nu stă în contrarierea cetitorului. Dovadă acest nou snobism al literaturii proustiene, încăpută pe mâinile domnișoarelor și ale ceneclurilor, snobism, pentru care d-lui Aderca personal, noi am ști să-i oferim -- dacă ni le-ar cere — exemple picante.

E vina articolelor scurte cu subiect disproportionat, de aocoli — tot căutându-l — sensul central al unei probleme. D-l Aderca ternându-se să abordeze din față miezul „chestiunii Proust” a rămas în a-

fara ei, tratând-o lăaturalnic și (e sigur vina puținelor pagini, de care a dispus) greșit. D-sa a ținut să recunoască în „Căutarea timpului pierdut” începutul genului de vieți romanțate și să vadă aici una din trăsăturile tipului de roman, pe care Proust l-ar fi inaugurat.

D-l Aderca scrie: „Nu știu dacă apariția numeroaselor serii de Vieți ilustre a fost determinată de geniul lui Proust, care a romanțat, mai mult sau mai puțin veridic, dar cu talent neîntrecut, în tomurile sale, viața unui pictor, a unui poet și a unei tragediane, al căror nume e pe buzele tuturor”.

Noi însă știm și suntem bucuroși să-i putem servi această informație. Nu. Nu lui Proust îi datorăm „apariția numeroaselor serii de vieți ilustre...”, etc”. Genul a fost inaugurat de André Maurois cu viața lui Shelley și a prins mulțumită unor împrejurări interesante, de care s'ar putea ocupa cineva în mod special.

E primejdios, e arbitrar și e iniust să hănuști în „Căutarea timpului pierdut” un roman cu cheie și e imposibil să verifici numele ce se găsesc „pe buzele tuturor” în destinul unui singur erou măcar de acolo. Orice apropiere e absurdă, fiindcă ar face din acest monument de imaginație, tragică în instabilitatea și freamătul ei, o cronică. Poate să fi intrat în paginile romanului o trăsătură de cotidian istoric (e sigur că a intrat), dar acolo gestul a prins, precum o singură pietricică într'un calei-descop, o armătură de miraj imensificat și de semnificație eternă. Amănuntul veridic nu se prelucrează acolo, ci print'o unică excepție la legea lui Lavoisier, dispare deplin.

Nu se va mira d-l Aderca (așa cum s'a nedumirit și s'a emoționat scriitorul rândurilor acestora) aflând că Albertine, tânăra fecioară înflorită a serilor și țăr-murilor dela Balbec, zăna coborâtă pe bicicletă dealungul zării și a plajei, cu un nedeslușit parfum de mister și intimitate necunoscută, sora dulce și amanta simplă a nopților de veghe dela Paris, această Albertine tremurându-și destinul absolut și dureros femeiesc, s'a chemat în viața de toate zilele numai Albert și a fost — vai! într'un local de noapte barman?

Ori dacă — ce credeai mai specific și mai veridic trăit de autorul lor — intuițiile de psihologie amoroasă și feminină ale lui Proust, aceste geniale lumini într'o viață de turmentat sensual, au — când cauți bine — un punct de plecare atât de răzvrătitor străin de legitimele tale bănueli, se cuvine să renunți la exerciții șaradiste și să părăsești sistemul facil și nefolositor al dezlegărilor de nume. D-l Aderca se înșeală. Nici Bergotte, nici Berma, nici Elstir și nici măcar Charlus, cu sensul proustian al existenței lor, cu înțelesul profund și multiplu al anecdotei lor, raportată la linia sensibilității autorului, n'au existat.

CINEMATOGRAFUL

LILIAN HARVEY

in diferite creații

De ce să siluim independența epică a singurei opere, pe care — creatoare — imaginația a dat-o veacului?

Așa dar nu dimensiunile operei și nu legăturile ei directe cu realitatea curentă, au făcut ca „timpul fiind regăsit, concepția clasică a romanului să fie pierdută”. Ci altceva. Dar mai întâiu, e lămurit că Proust a rătăcit această concepție clasică a genului? Dimpotrivă, se pare că a restaurat-o și că adăogându-i trăsături inedite a făcut-o, sub o nouă înfățișare, viabilă. Când cineva studiiind un univers social, îl urmărește pe toate treptele mersului său, îl fixează în modurile variabile a o sută de personaje, îl caută în evoluția mintală a patru generații și în scena cristalizată a câtorva evenimente, când cineva cercetând o maladie, un sentiment, o prejudecată cu valoare de circulație socială, le urmărește pe scara imensă a unei țări întregi cu tot trecutul și prezentul ei, se poate spune fără nici o umbră de îndoială, că rămâne pe linia veche a romanului și că o continuă.

Nu mai că Proust, creator ca Balzac, situându-se în șirul acesta al epicei, nu s'a mulțumit și nu a putut să se supună complet unui gen constituit deja, ci l-a reluat pe propria lui socoteală și i-a impus un salt. Ce exprimă unghiul acestei sărituri se cuvine să se afle. Vag, am încercat altădată. Cu mai atentă stăruință ne vom relua această muncă într'un viitor apropiat, pe îndelete.

Dar nici d-lui Aderca, deși pare să va-

dă în Proust cauza esențială a „compromiterii” romanului, nu i-a scăpat valoarea de reconstituire a genului și de refacere valabilă, pe care „Căutarea timpului pierdut” o reprezintă. Astfel d sa afirma cândva (cu o supărătoare conștientă de termeni și apropiind noțiuni antinomice) că recunoaște în Proust romanierul simbolismului. Afirmatie, pe care ne-am grăbit atunci să o comentăm nedumeriți (Cuvântul No. 1076), dar pe care astăzi o reținem pentru a evidenția contradicția. Căci: ori simbolismul exclude posibilitatea romanului și Proust, simbolist fiind, nu poate să-l realizeze: ori simbolismul nu exclude posibilitatea romanului și atunci Proust poate scrie roman. *In cazul întâiu, afirmația mai veche, după care „Căutarea timpului pierdut” realizează romanul simbolist, cade. In cazul al doilea cade afirmația, după care aceeași operă ar fi compromis genul romanului.*

D-l Aderca ar fi trebuit să aleagă între opinia d-sale din Aprilie și aceea din Septembrie.

Iată câte consecințe antrenează exemplul, pe care — socotim — rău a făcut criticul nostru alegându-l pentru uzul subiectului său. Descompunerea romanului? Desigur. Dar fenomenul privește cariera genului dela Balzac și Stendhal până la Proust numai, eliminându-i și pe cei dintâiu și pe cei din urmă. Este un fapt, care s'a consumat sub nenumărate fețe, dar, care singularizat și ac-

centuat acut, nu stăpânește viața literară decât numai de vreo douăzeci de ani. E o criză, căreia Proust odată cu James Joyce (dacă d-l Aderca cunoaște literatura acestui irlandez, articolul d-sale ne uimește înzecit) pentru întâia oară îi opune o soluție și — se va vedea mai târziu — poate un sfârșit.

Procesul descompunerii genului putea fi ilustrat de exemple mult mai proprii. Alegerea lor ar fi înlesnit nu numai lămurirea chestiunii puse, dar indirect — oferindu-i puncte de reper și unități de măsură — i-ar fi dat problemei proustisme o netezime, care ar fi împiedicat atâtă confuzia și opinii deloc verificate.

Gide, bunăoară. În economia istoriei romanului modern, există un moment, în care destinul genului a fost violentat, declinul lui continuu siluit, moment în care cineva a încercat să grupeze iar virtuțile romanului și să le redea unei arte poetice compromise, moment de efort dacă nu valabil ca realizare, interesant ca semnificație: Les Faux-Monnayeurs. Cartea aceasta și jurnalul ei au pus problema experimental, peste abstracții critice, și au consumat-o mai precis decât orice considerație teoretică. Speculați înțelesul „întâului roman” Gideon și veți afla istoria rezumată a problemei, pe care d-l Aderca de curând și noi acum un an, am încercat să o limpezim. Calea aceasta făgăduiește mai mult decât considerarea lui Proust, care desigur nu este străin de problemă, dar care nici nu o cuprinde întreg, de vreme ce nu o pune ci o soluționează.

MIHAIL SEBASTIAN

plastica

IN AJUNUL STAGIUNEI PLASTICE

Care drumet, în timpul verii, la munte sau la mare n'a întâlnit prăjindu-se sub arșița soarelui sau stând înfipt pe o

găsi frânturi din propriul lor suflet. Viligiaturistii? Dar aceștia sunt atât de puțini...

A. BAGARRY : Peisaj din Aups
(Expoziția de artă contemporană franceză)

Mulți sunt cei ce au rămas acasă, muncind în călduri caniculare, stând în cămăși ude în fața imenselor registre.

Mulți sunt acei ce și-au înfundat călcăiele în asfaltul înmuiat al trotuarelor, căutând măcar umbra unui pom și resemnându-se la aceea a unui stâlp.

Și sunt și alte feuri de mulți.

Pentru aceștia ajunul deschiderei stagiunii plastice e ca ajunul sărbătorilor de Crăciun și Paști pentru copii de școală.

Sunt pătrunși de tainica nelămurire a înfăptuirii unei minuni.

Bucuria le stă la porțile sufletului gata să le deschidă cu putere în lături.

Ce le va vedea ochii? Ce frumuseți? Ce contururi animate cu viața calornic? Ce melodii cromatice? Și mai ales ce suflet nou?

Căsătoritu-s'a aceea copilă frumoasă pe care d. Tonitza o numea „Arta Românească” sau a fost lăsată să hoinărească prin buruieni, pradă satirilor?

ION SAVA

stâncă cu fundal de nori grei, un pictor: Mogâldeață activă scrutând cu ochii zarea și paleta, punctând pânza mai de aproape sau depărtat cu penele polichrome.

Iși desfătau viligiaturistii ochiul privind panoramicea desfășurare a peisagiului și-și îmbătau sufletul cu neînțeleșul imaginilor: clipe, clipe trecătoare, strâmt cadru vizual de apreciere superficială.

Era însă cineva care prindea sintetic frumosul împrejmuitor, cineva care și avea simțirea ca poleiala unei oglinzi răsfrângând cu măiestrie înfățișarea naturii.

Mănat de alt gând de cât acel al satisfacerii de moment, înzestrat cu putere de exteriorizare plastică, era pictorul, care lipea de pânză tema ce-l inspirase dându-i marca talentului său și determinând-o veșniciei.

Incărcați de roadă beșugată, odată cu culesul viilor, pictorii au descins în metropolă. Sălile își pregătesc interiorul, astupând găurile cuelor din anul trecut. Peste puțin, altele, vor fixa munca celor mai aleși semeni, a acelor înzestrați de divinitate cu darul picturii.

Și atunci, viligiaturistii vor avea ocazia să-și reamintească imaginile care i-au atras în treacăt și vor rămâne uimiți că în cecece ei au privit doar cu interes, receptând indefinite impresii, alții au trăit cu admirație găsind în ele baza creațiunii lor artistice.

Nu se vor opri desigur, la uimire, ci vor înțelege ușor misterul alcătuirii inegale a lumii și cu cecece au ei mai mult, vor reține operele în care vor re-

LAURE ALBIN GUILLOT : Studiu de cap (negru pe aur).

CIȘ CI ȘI-CIȘ CI...

incepătorii

Mai toate nenumăratele scrisori care vin la redacție — însoțind manuscrisele începătorilor — sunt timide și stângace. Necunoscutul haotic înspăimântă pe cei ce se caută pe ei înșiși. Dorințe, ambițiuni, îndârjiri și indoeli se contopesc într'un demers neliniștit.

Sunt atâția însă care pareă se simt, definitiv unșii unei misiuni divine. Un preot ne scria că dacă versurile lui vor apare în „Universul literar” vom „avea fericirea să-l vedem în persoană”. Alții sunt și mai fanteziști. Dar cât de netă e întrebarea unui tânăr craiovean, d. G. Vasiliu :

„Având a publica niște (?) nuvele în ziarul (?) „Universul Literar” vă rog a-mi comunica în ce condițiuni pot”.

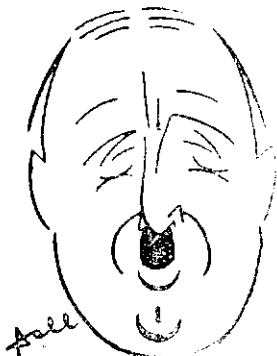
Cu mulțumiri, etc.

Am rugat un coleg din redacție să răspundă grabnic că aceste condițiuni sunt următoarele :

Ziua primirii manuscriselor va fi un eveniment în redacția noastră. Va fi zi de repaos. Tot personalul redacțional și administrativ al ziarului (?) nostru își va pune uniforma de sârbătoare și se va îndrepta în corpore spre gară, să vă primească. În vederea acestei solemnități corul redacției noastre a încercut răsăditurile inmurilor cari vă vor saluta sosirea. Iar sculptorul nostru a fost special pregătit să vă modeleze bustul. Autograful vă va apărea în fruntea primului număr, deasupra fotografiilor (față, profil și trei sferturi). Vă mai solicităm insistent un interview, în legătură cu ultimele manifestări de ordin cultural și literar.

Vă așteptăm deci nerăbdători. Telegrafiati ziua sosirii.

FRUNTAȘII BAROULUI

D. Mihail Mora

DESPRE CONVERSAȚIE ȘI CONFESIUNI

ANDRÉ MAUROIS

— Un sfat este totdeauna o confesie.

— Orice confesie se silește să fie coerentă, ceeace o falsifică. Omul este mai complex decât logica lui.

— Aspectul primejdios al sincerității, e că sfârșește prin a-și creea obiectul ei. Dacă s-ai: „Sunt ambițios, gelos” te simți îndreptățit să fii cu adevărat și, apărut de prestigiul sincerității, vicul devine glorios.

— Un vast decor natural ajută sincerității. Gândurile noastre cele mai surprinzătoare par acolo atât de mici, încât le mărturisești.

— Inveți destul de târziu în viață să mărturisești că nu știi ceeace nu știi, că nu ai citit cărțile, pe care nu le-ai citit. Dar odată luată această hotărâre, ce liniște!

— Un om trebuie să fie înut responsabil de scrisul, nu de cuvintele lui. Există o mișcare oratorică ce îndeamnă prin plăcere și care te face să depășești punctul unde cuvintele exprimă o gândire.

— Uneori, în conversațiile dintre bărbat și femeie, tonul nu încearcă decât să ascundă intensitatea dorinței. S'ar spune, că amândoi, conștienți de forța ce îi câștigă și de primejdia ce îi amenință, se silesc să-și aere liniștea simulând indiferența. Atunci orice trăsătură este o aluzie, orice frază e o sondă, orice compliment o mângâiere. Atunci cuvintele și sentimentele alunecă pe două planuri suprapuse și planul superior, pe unde trec cuvintele, nu poate să fie înțeles decât ca un semn și ca un simbol al celuialt plan, pe unde se mișcă imaginile confuze.

— Ceeace numim noi farmec este un amestec de cochetărie și natural, care neliniștește și asigură în același timp. Este comoditatea sentimentelor, după cum grația este a mișcărilor.

— Oamenii cei mai discreți se confesează, dar sub forma ideilor generale. Se cred la adăpost sub această mască. Și eu însumi scriind acestea...

— Romancierul este singurul om, care poate să fie discret, fără să supere: confidențele lui se plimbă în domino.

— Cu femeile fii simplu și îndrăzneț. Ele iubesc naturalul și le place să le vorbești despre ele. Nu ezita să-ți descrii meseria. Este în activitatea bărbatului un fel de aspră mângâiere, care le măgulește. Nu te teme să fii obscur. Vor spune: „A! e tânărul acela, care are ochi frumoși și mi-a vorbit despre Einstein”.

— Cine, la patruzeci de ani, discută încă, n'a iubit niciodată adevărul.

— Un salon trebuie să fie destul de mare, pentru ca două grupuri să vorbească unul de celălalt, fără riscul de a se auzi.

— Iubesc ceeace Doamna de Sévigné numia conversații „infinite”, când vorbești despre tine, despre alții, de mici întâmplări, de nimic, fără strălucire, fără teamă de făcere, cu încredere, cu liniște.

— Cea mai mare parte din oameni sunt mai mult leneși, decât ambițioși. De unde succesul imbecililor.

— Într'o discuție, dificil este nu să-ți aperi opinia, ci să o cunoști.

— Nu ajunge să ai spirit. Trebuie să ai deajuns, ca să te ferești să ai prea mult. Talleyrand avea spirit odată pe zi.

— Walpole spunea despre maresăul de Richelieu: „Oamenii rād înainte de a ști ce vor să spună. Și bine fac, pentru că n'ar mai rāde după aceea”. Cuvânt ce se poate aplica tuturor profesioniștilor spiritului.

— „Nimic nu dovedește mai bine lipsa de spirit, decât gustul pentru anecdote”. Maximă a unui om fără memorie.

— Grosolanția este spiritul proștilor și contradicția finețea lor.

— Să nu termini cu nici un preț o anecdotă sau o poveste, pe care sosirea sau plecarea cuiva a întrerupt-o. E a-

Literara

O seama de cuvinte

A doua zi după reprezentarea piesei sale „Renée Maupérin”, Henri Céard, întâlnește pe Henry Becque.

Becque ia mâna lui Céard, i-o strânge cu putere și-i spune:

— Ah! scumpul meu! Toate complimentele mele. Primul vostru act mi-a făcut cea mai mare plăcere. Este fermecător, viu, plin de mișcare. M'a absorbit cu totul.

Celălalt, transportat, întreabă:

— Și celelalte două acte?

— Ah! nu știu nimic, răspunde Becque, pe urmă m'am dus la culcare.

Kean, renumitul actor englez, nu-și găsi într-o zi pe când se afla la țară, calul pe care îl lăsase păscând pe o livadă. Întrebă deci pe un țaran dacă nu sunt cumva hoți de cai prin vecinătate.

— Nu, răspunde acesta, suntem toți oameni cinstiți, dar de câteva zile stă aci un comediaut din Londra, un oarecare Kean, și poate că el a furat calul.

Cineva zise lui Sarah Bernhardt:

— Aveți un păr alb, doamnă!

Sarah se apropie de oglindă, examinează cu atenție părul alb, oftă apoi ușurată și zise:

— Slavă Domnului, că se află în coada mea falsă!

Cardinalul Dubois, suferind de o boală care cerca ajutorul unui chirurg, chemă pe Boudou, pe atunci chirurg-șef la Hotel-Dieu și îi zise:

„Sper, cel puțin, că nu mă veți trata ca pe golanii Dv. dela Hotel-Dieu”.

„D-le, răspunse Boudou, toți acești golanii, sunt eminențe pentru mine”.

bazar

EXPLOZIE INTRUN FORT SPANIOL.

O formidabilă explozie s'a produs la fortul Cabrerijas-Bajas, așezat în vecinătatea vechilor hotare ale Melilei și înconjurat de numeroase locuințe. Catastrofa s'a produs în plină noapte, în momentul când mulțimea eșia dela teatre și cinematografe, împrăștiindu-se în oraș.

Un spectacol îngrozitor s'a oferit ochilor. Strigăte eșiau din bărcile incendiate și pe jumătate îngropate sub dărâmurile fortului.

Douăzeci de mii de kilograme de pușcere au luat foc.

Se semnalează cincizeci și trei de morți, dintre cari treizeci și unu civili, și două sute de răniți.

ROMÂNII ÎN STRAINATATE

DANSATOAREA A. BANU

caricatura zilei

NEDUMERIRE

— Nu mă face să-mi ies din sărite!
Sunt două femei în mine.

— Înțeleg!... Pentru aceea îți trebuie
atâtea rochi și pălării!

(Judge)
CULME...

Bătrânul lup de mare. — Da Doamnă, stam pe o plută, în plină furtună, în frig și în ploaie, în cămașe și pantaloni, tremurând, tușind și strănutând...

Doamna. — Doamne! Dumnezeu! Și negreșit și fără batistă.

CAUZA

— Și... Soția ta e cu tine?

— Vai de mine! Ce ești nebun? Nu știi că doctorul mi-a prescris odihnă absolută?

varietate de spirit să strângi ideile căzute, ca pe niște mucuri.

— Indrăznelile amoroase trebuiesc făcute fără cuvinte. Gesturile sunt mai puțin înspăimântătoare decât cuvintele și tăcerea apără puritatea pe planul intelectual.

— Barrés spunea: „În serile când mă simt incapabil de a fi inteligent, simulez plictiseala.”

— Uneori, un acelaș gând secret și primejdios străbate, în acelaș timp, spiritul a două persoane într-o conversație. Fiecare din ele știe că cealaltă îl gândește, totuși nu spune nimic și ideea

inopportună se retrage ușor, ca o melodie care se apropie, se depărtează și se stinge fără să fi văzut cine a cântat-o. Există tăceri vorbite.

— „N'am existat de când e lumea de cât trei improvizatori, spunea Emile Ollivier: Lamartine, Thiers și eu. Nici unul din acești trei nu improviză”.

— De când cu Wilde, Englezii au găsit secretul de a face din paradox un loc comun.

— Există în ezitare și în timiditate o modestie care place unui auditoriu englez. „Învăț-te să bălbâi” spunea un bătrân ministru unui debutant la Camera Comunelor.

carti redacte în extrase

VIATA ADRIANEI LECOUVREUR

Cécile Sorel

Artistă de geniu, o ilustrație a analelor Teatrului Francez și o mare inimă, plină de iubire nobilă și pasionată, aceasta a fost Adriana Lecouvreur, a cărei viață o povestește, cu înțelegere și pietate, o altă mare artistă Cécile Sorel dela Comedia Franceză.

Noscută în 1692, la Damery lângă Epernay, dintr'o modestă familie, dar într'un mediu infam, Adriana Lecouvreur a fost dusă la Paris de familia ei unde, stabilindu-se în apropierea Comediei și neputând insista multă carte copilă încă, marea artistă născută, și a aflat calea gloriei și a suferințelor care iau alcătuit viața.

Ea va rămâne o pildă strălucită a feminității creatoare, a sritutului de sacrificiu, a năzuinței către frumos, către absolutul spre care atâtea aripi, fie ele cniar de oțel, se avâniă pentru a se topi apoi pe altarul crudului ideal.

PREDESTINARE

Unele mici întâmplări sunt în adevăr miraculoase prin neașteptatul lor și prin minunatele urmări ce le provoacă. Simplul și banalul fapt că mica Adriana s'a mutat cu sârmana ei familie la Paris, unde tatăl ei fu declarat nebun, iar mama sa continuă s'o bată cu cruzime, singur acest fapt hotără de viața tinerei fete care prin instinct își găsi vocația și ajunse unde nici nu visase.

Nu împlinise cincisprezece ani și prietenele ei din vecini o aplaudau și plâneau de câte ori le declama versurile cele mai neînsemnate. Când izbuti să joace în cartier, Polyucte împreună cu alți copii, interpretând rolul Paulinei, lucrul acesta fu repede aflat și o doamnă din societate se interesă de precocia și nepregătită artistă, punând la dispoziție curtea și casa ei „micilor comedieni”. Adriana îmbracă rochia unei cameriste a acelei doamne și fermecă tot publicul prin felul cu totul nou, natural, în care recita versurile lui Corneille.

Întâmplarea făcu atâta zgomot în cartier, încât lumea se îmbulzi să asiste la reprezentațiile micii artiste și opt gardieni nu putură să oprească năvala mulțimei.

Animată de succes, Adriana montă o a doua piesă, dar Comedia Franceză se sesiză de ceea ce se petrecea aproape de porțile sale, făcu plângere și obținut un ordin de arestare a trupei neautorizate. Dar buna protectoare interveni cu succes și mica trupă mai dădu câte-va reprezentații cu acelaș public îmbulzit și cu aceeaș reușită extraordinară.

Adriana își găsișe calea și destinul ei începea să se împlinească. Dela cei dintâi pași, izbânda o însoți și alături de ea persecuțiunea.

Ceea ce părea de necrezut în această bruscă înălțare a ei, era origina obscură și lipsa oricărui studiu și pregătire de teatru a acestei fetițe venite dintr'un mic colț de provincie.

O mătușă a Adrianei, spălătoreasă, avea între clienții ei un actor, anume Le Grand. Acesta avea o camaradă și

soțul aceleia conducea o trupă de provincie. Prin intermediul mătușei sale, Adriana trecu un examen cu câte-va scene din *Cid* în fața cabotinilor care uimiți de frescheta, de nouitatea și naturalul acestei „începătoare” fără școală, o luară în turneu. Munca ei istovitoare și luptele ce susținu firea ei onestă cu toți ofițerii și civili care îi asaltau tinerețea prin toate orașele și târgurile unde juca, ar fi distrus repede o astfel de natură excepțională dacă în sufletul ei nu ardea acea mare flacără sacră pe care o purtă toată viața aprinsă, sub ochii uimiți ai contimporanilor ei.

Dar mediul era hidos și pe deasupra tatăl ei nebun și o soră vulgară și rea, o însoțeau tot timpul, după moartea mamei sale, o agasau, o umileau, o îndurerau, iar ea muncea mai ales pentru întreținerea lor.

Ea se refugie în muncă și în imperiul viselor frumoase. Cînta, se cultiva, scria versuri și juca atâtea capo d'opere pe care nu numai le interpreta din ce în ce mai uluitor, dar căuta să le înțeleagă profund. Astfel crescură în sufletul ei dorurile mari, romanțioase care o suiră pe culmile artei, dar îi pricinuiră și atâtea decepțiuni și atâtea suferințe câte sunt date uneori tocmai ființelor superioare. Și între visurile și dorurile ei ocupa desigur locul de cinste și „Acela” căruia Adriana voia să-i închine întreaga comoară de nestemate a inimii sale.

PRIMELE IUBIRI

Juca la Lille în timp ce orașul era asediat de Malborough. Un tânăr ofițer baron o cucerii. Ea se dădu lui cu toată înflăcărarea inexperienței și avu nenorocul să'l piardă în luptele ce urma. Il adora și se înțelege, suferii imens. Slabă, se îmbolnăvi, scuipa sânge și trebuia să'și întrerupă activitatea. Dar nu muri. Nu mult după aceea iubi un altul și acela tot ofițer, Filip Leroy, cu care avu o fiică. Dar Leroy o părăsi mai înainte de a fi tată. Adriana nu mai putea de acum rămâne singură, fără o pro-

tecțiune, fără o tovarășie. Un camarad de turneu, Clavel, ocupă locul vacant, promițând că va lua-o în căsătorie.

Ea credea în iubire și credea în cuvintele oricărui curtezan care ar fi avut vre-o însușire prin care s'o poată cuceri. Se dădea în această iluzie costisitoare cu aceeaș înflăcărare pe care o puneă în tot ce făcea ea. Fu fericită un timp, dar și Clavel o părăsi în cele din urmă. Ea îi scria plină de încredere totuși, declarându-i sinceră că'l iubește mai mult decât pe sine însuși. Spunea adevărul și adevărul acesta o desarma, din cauza lui oricare iubit ar fi lăsat-o mai curând sau mai târziu, văzând aceea mare deosebire dintre ea și celelalte femei și neînțelegând și neapreciind superioritatea și valoarea iubirei incomparabile ce i se oferea.

Inima ei bogată împlinea perfecțiunea orice ființă ar fi căzut în sfera interesului sau a iubirei sale generoase, desinteresate și totale. Dorea ea însăși să fie astfel, totdeauna aceeaș. Căuta însă probitatea, acea piatră filosofală a vieții sociale și mai cu seamă a vieții în doi. Relațiunile ei cu lumea, cu mediul înconjurător, erau atât de caste și de sincere, nimeni nu se putea plânge de caracterul ei care era în adevăr de aur. Avea în acelaș timp o rară distincție care ar face de necrezut originea ei atât de modestă. Rasa superioară e mai înainte de toate în inima ființelor alese și numai inima imprimă vieții ritmul și cadența care formează caracteristica sufletească a fiecăruia. Nașterea, familia, nu sunt de lor hotărîtoare în această privință. Nici chiar educația nu izbuțește decât parțial.

Văzând-o pe Adriana, cele mai nobile doamne, sau se recunoșteau înrudite cu ea, sau îi învidiau alura și se sileau să o imite.

Dela ea au învățat multe cucoane din lumea mare și asta acolo, în Franța, și în vremea aceea, semnele exterioare ale nobleței. Erau numeroase acelea care se sileau să-i fure secretul farmecelor ei mondene de o atât de rară și atât de naturală distincție.

Doi ani l-a așteptat pe Clavel, sperând că prin dragostea și abnegația ce'i do-

vea îl va hotărâ să revie la ea. Adriana risipi în viață la cele patru vânturi atât generozitate amoroasă, atât dulceață și resemnare, cât nici o mie de femei sincere. Era la a treia dragoste, ea care era făcută pentru una singură și deia își accepta soarta de care avea să trăiească parte toată viața.

În același timp greutățile ei sporiseră. În întreținerea tatăl și sora, avea o fiică și datoriile creșteau. Degustul de realitate, depărtarea ce o vedea între visurile și posibilitățile ei materiale, decepțiile și morala timpului, au făcut-o să se gândescă la salvarea comună tuturor femeilor în disperare de cauză. Se dădu astfel cu mult curaj depravării, sperând totuși să se purifice prin amorul la care nu putea să renunțe cum nu renunță nici condamnatul la moarte să spere grațierea până în ultima clipă a vieții. Astfel Adriana își întrețină familia, făcu luxul de care simțea nevoie și făcu dar și arta sa, găsi pe scenă expresiunile veridice ale tuturor stărilor psihonormale. Și publicul o iubea pentru toate acestea și succesul continuu sporea gloria artistei.

O nouă legătură a ei, cu fiul contelui Klinglin din Strasbourg, avu aceeași sortă nefericită: după promisiunea de mariaj, după o a doua fetiță, urmând nașterea marelui amoroasă fără de noroc. Toate legăturile ei fură sfărâmate fie prin moartea, fie prin nestatornicia celor ce au primit darul complet al ființei sale.

Însă amorul și rațiunea sunt două lucruri deosebite. Ori cât de desamăgită, ori cât de descurajată și de obosită, Adriana avea în inimă o simțire care era numai pentru simțire, iar nici decum pentru credință și statornicie.

Amorul, principiu misterios al tuturor acțiunilor omenești, e o datorie pentru oamenii normali pentru că numai astfel se poate continua viața. Adriana e însă din rasa acelora care au concentrat în ei absolutul iubirii ca o compensație pentru imensa ei relativitate.

GLORIA ARTISTEI

Viața Adrianei a fost animată și exaltată de o mare și îndoită pasiune: a dragurii și a iubirii în care inima femeii rare și sufletul artistei născute, au contopit, dând o personalitate suficient feminină.

La douăzeci și cinci de ani debută în Comedia Franceză, aducând un prestigiu renume provincial. Abordează Electra, și în același timp un rol comic, Andronică, în Georges Dandin al lui Molière. Publicul Teatrului Francez era stupefiat văzând cu ce mijloace simple se poate atinge sublimul fără a părea că l-ai mărit și fără a arăta sau a pretinde că l-ai realizat.

Adriana intra în sufletul rolului, dădându-i iluzia perfectă a adevărului, nu deforma nici odată, nu afecta, și cu expresivitatea extraordinară a întregii sale existențe, fizice și sufletești, cu finețea sublimă a clocotea o puternică viață interioară, ea trăia ori ce rol ar fi jucat și publicul plângea și râdea cu ea, într'un mod irezistibil. Era mai mult mică, adevărată o față palidă, fină, prelungită și slăbită, avea picioare subțiri și atât de fine încât nu părea că umblă, ci plutește, și pe scenă și în lume. Nu era o comediantă, avea însă un farmec nespuse, și o intensitate vie în mișcările ei care cucereau pe toți. Vocea simplă, caldă, avea o gamă variată, nuanțe

impresionante. Se spunea despre ea că asemeni unei principese din necunoscut joacă pentru plăcerea sa. De un patetism atât de sincer și de profund încât nu i rezista nimeni, era însă și mai tare în scenele mute. Dar ce muncă titanică în pregătirea rolurilor ei. Ce eroism în viața ei de artistă. Nici odată nu și permițea să fie obosită. Era un soldat în armură de dantele, cu surâsuri și parfum, un luptător care ascundea cu grijă răni și slăbiciuni cari ar fi doborât o femeie oarecare, de mai multe ori pe zi.

În primul an al angajamentului ei, Adriana jucă de o sută treizeci și nouă de ori, și asta numai în zece luni. Ea găsea în munca aceea extenuantă un refugiu pentru setea ei de iubire. În timpul debuturilor ei pe prima scenă a Franței cunoscă pe Voltaire care era în plină glorie și prin el se perfecționă. Ea locuia în rue des Marais, casa lui Racine și ducea o viață destul de răsfățată. La mesele ei se mânca excelent și interioarele erau luxoase și cu gust ornamentate. Ii plăceau toate lucrurile frumoase, bijuteriile, toaletele, obiecte de artă, florile, parfumurile. Dar mai presus de orice iubea lectura, romanele și mai cu seamă istoria medievală în care întâlnea eroi capabili să i aprindă imaginația și dorurile ei romantice de femeie pasională. În casa aceea primea pe Voltaire. Ce dialoguri fermecătoare le-au legănat amorul acestor două personalități strălucitoare, câtă savoare și cât preț au avut relațiile lor de prietenie care au prelungit în altă formă iubirea lor până la sfârșit, cine le-ar putea cunoaște și reda. E sigur că Voltaire a iubit-o și i-a rămas aproape până la sfârșit, ca o supremă compensație sau mai bine zis răzbunare, pentru acei „aleși” mărunti cari l-au precedat. Sub portretul ei Voltaire a scris în versuri: „Singura în natură, care știe să vorbească, iubirea e în ochii ei și vorbește prin glasul ei, spiritul, sentimentul și gustul îi sunt partea, ea împodobește arta, și-i schimbă tonalitatea. Talent măreț ce fericește Franța”.

Un d'Allainval scria unui prieten englez: „mi amintesc de cele patru minuni ale Parisului:

1. Palatul Tuileries.
2. Jocul d-rei Lecouvreur.
3. Dansul Mariane Camargo și
4. Vocea d-rei Maure.

Succesele ei antrenează o lume întreagă de curtezani. Un tânăr conte d'Argental se îndrăgostește nebun de marea artistă. Avea șaptesprezece ani și se îmbolnăvi la refuzul Adrianei. O ceru în căsătorie și mama lui, convinsă că era o manevră de acțiță, primi cu uimire asigurările Adrianei că i va scrie băiatului ce va dori mama sa, că nu l va vedea niciodată, că în fine pentru fericierea lui și a mamei lui e gata să facă imediat tot ce i se va cere, pentru vina de a fi trezit o astfel de pasiune primejdioasă în inima tânărului conte. Atitudinea ei admirabilă învinse disperarea îndrăgostitului și l preschimbă într'un adorator și prieten distanțat pe care ea însă nu l uită și i arată chiar mult interes. El îi rămâne ca un fel de soț nominal, dar ea își așteaptă romanul: eroul visat, sigură că printre spectatorii care o aplaudă acel unul se va arăta în curând și va putea să i închine lui toată simțirea, tot geniul ei feminin.

Datorită calităților ei rare și manierelor alese care o distingeau, Adriana

cunoscă ceea ce nici o artistă din vremea ei nu cunoscuse: considerația socială. Pe atunci artistele erau simple auxiliare a petrecerilor și plăcerilor elegante, și accesul în lume le era interzis, deși era secolul lui Voltaire.

Adriana făcu o mică revoluție în aceste moravuri și obligă societatea să i treacă pragul. Disponând de mijloace considerabile pentru acel timp, ea putu face față necesităților salonului și soferiei larg deschise, cu același succes cași celor ale gustului artistic al epocii.

În casa ei se vedeau ades de La Rochefoucauld, de Richelieu, de Belle Isle, Fontenelle, Voltaire, Piron, etc. cei mai reputați și mai sus puși oameni ai vremii. Iar printre femei erau deasemenea multe nume răsunătoare între care și marchiza de Lambert a cărei prezență dădea un certificat de onestitate casei.

Era una din cele mai luxoase femei ale epocii. Rochiile și bijuteriile ei formau preocuparea cotidiană a unei jumătăți din Paris.

Adriana primea cu o artă desăvârșită și cu un simț al nuanțelor care făcea școală. Primea adesea la supeu, după reprezentații și fu cea dintâi care inaugura, pentru artiști, moda recitărei de versuri în lumea saloanelor.

Dar ea cerea vieții o complectă satisfacție, absolutul cel simția în inima sa și care nu exista alurea decât în visurile sale. Era idolul lumii în care trăia, dar acea lume ei nu i putea oferi mai mult decât incomensurabila ei vanitate.

Mulțumirea ei cea mare o găsea pe scenă când, în continuă și strânsă legătură cu publicul, îl făcea să nu vadă altceva decât personajul pe care l juca. La această veritate artistică ea adăoga somptuositatea renumitei sale garderobe, a bijuteriilor sale, toate veritabile. În fie care act, al fiecărei piese, ba uneori și după câte o scenă, ea schimba toaleta și bijuteriile și masca ei urma aceleași adânci modificări dictate de acțiunea piesei și de firea personajului ce l întrupa. Jucând, se uita complet, se abandona jocului, dar din fericire și publicul se lăsa dus de jocul ei ca de al însăși eroinei, poate mai mult încă.

Dar atâtea succese și pe scenă și în lume era firesc să trezească și invidii, să suscite gelozii și sentimente de revanșă în lumea eclipsată sau umilită, fără voia ei. Adriana, bogată, adorată, genială, fu tot pe atâtea dușmănită și persecutată, mai ales în teatru. I se jucă multe farse nepăcute și plăți multe amenzi. Avu însă și un prieten în teatru, pe un anume Baron, fost elev al lui Molière dela care deprinsese și el *naturalul* care la Adriana era fenomenal. Prietenia lor nu fu întreruptă decât de moartea lui Baron.

Pentru ea prietenia cași dragostea era o necesitate primordială. De aceea le-a jertfit tot ce-a avut mai de preț, toate nestematele ei sufletești. În culmea gloriei, ea începu să se cumintească. Rezistă multor asedii foarte serioase și cultivă relațiile sociale și amicitiiile care nu i lipsiau. Deși munca extraordinară de mult și o absorbeau și atâtea relații și mai ales atâtea asiduități, ea mai găsea totuși vreme să se instruiască. Citea cu pasiune istoria și astfel își spori fără să vrea setea de ceea ce subzista în sufletul ei, idealul acela de noblețe, de glorie și de frumusețe, fără o formă precisă, dar cu o putere nespuse asupra temperamentului ei.

AMANTUL FATAL

În criza aceasta de ideal îi apărură contele Maurice de Saxa, învingătorul dela Fontenoy. Tipul eroului romantic, chip de zeu, origine înaltă, viață complicată. El întrupa a ceea ce cel visat, pe cel făurit de fantezia și dorurile ei bogate, pe cel așteptat fără speranță, dar cu atât mai setoasă. Era într-adevăr idealul Adrianei. Născut să producă dezastre în viața femeilor, el excela doar pe câmpul de luptă. Sosirea sa la Paris produce senzație. Aducea o faimă, o frumusețe fatală, moștenită, o forță herculană și îndeminări de artist în toate. Totuș manierele lui erau încă destul de soldățești.

Era însă de 24 ani și o frumoasă femeie îndrăgostită de el, putea încă să-l schimbe. Frecvența adesea opera și teatrul. La o reprezentație a Fedrei o văzu prima oară pe Adriana. Il seduse, reveni s'o vadă din nou, și ea cum îl descoperi, rămase încrămențită în fața lui. Era El, chiar el acela pe care fără să știe și fără să-l cunoască îl adora ca pe nimeni; altul în toată cariera ce o străbătuse. Ea avea 30 de ani și izbuti să câștige dela început o influență bună asupra lui.

Timp de patru ani legătura lor continuă arzătoare. Erau predestinați unul altuia. Totuș contele de Saxa o înșela și uneori lipsia timp mai îndelungat. Cui era să se plângă Adriana? Il iubea și avea atâta experiență, după multele și atât de dureroasele ei decepțiuni amoroase, ca să se poată consola cu marea ei dragoste.

Pe lângă infidelități, ceea ce-l depărta dela o vreme era candidatura lui la tronul Curlandei.

Și această candidatură se sprijinea bineînțeles pe eventuala iubire a princesei moștenitoare din acea țară. Nu se mulțumi cu atât și făcu în același timp curte și princesei moștenitoare a tronului Rusiei. În aceste lupte el este subvenționat nu numai de mama sa, Aurora de Koenigsmark, ci și de alte două nobile femei, din Polonia, seduse de faima lui.

Angajat pe această cale, contele de Saxa, într-un moment de mare jenă, apela și la aceea care nu-i putea refuza nimic. La Adriana. Marea îndrăgostită se vedea chemată să asigure iubitelui ei un tron, să facă un gest demn de pasiunea ei de ideal. Nu stă mult pe gânduri, vinde toate bijuteriile ei și adaogă toți hani ce-i avea, o sumă enormă pentru vremea aceea și-i trimite întreaga sumă ce posedă.

În sufletul ei șovăiala nu dură decât o clipă. Ea primise scrisoarea lui înainte de a intra în scenă. Cu el în gând și în simțuri, ea interpretează rolul în aceea seară mai uimitor ca nici odată. Publicul fu pur și simplu înebunit. Ea

era hotărâtă să facă marele gest de a-i sacrifica amantului ideal toată agonisita ei, poate pâinea bătrânețelor ce nu aveau s'o ocolească poate nici pe ea. Avea senzația că s'a înălțat pe sine într'o sferă și mai înaltă decât aceea a artei și amorului pe care le suise deja la o înălțime ameteitoare și era desigur și presentimentul subconștient că nici un bun material nu-i va folosi, că era sortită să dispară înainte de vreme datorită tocmai excesului de simțire, de generozitate, de desinteres și de artă, ce punea în toate amănuntele vieții ei. Dar nevoia de a se înălța, de a uita vulgarul, banalul, desgustătorul și toate aspectele brutale și triste ale vieții de jos, depășea orice instinct de conservare prin puterea ei elementară.

În această împrejurare Adriana Lecouvreur o amintește pe Eleonora Duse a cărei pasiune devorantă pentru marile d'Annunzio care o părăsise, nu o împiedica să spună mai frumos ca nimeni:

„Până și în agonie eu voi binecuvânta pe marele animator care m'a făcut ceea ce sunt. Înainte de a-l cunoaște, eu nu existam... El a semănat în ființa mea bucuria și durerea, lui îi datoresc toată viața mea interioară. Dacă găsesc un extaz pe scenă, îmi amintesc de el, dacă emit o inflexiune de glas la care publicul simt că freacă, e pentru că mă gândesc la el și dacă mai găsesc lucrurile din lumea aceasta un farmec, este pentru că mi-aduc aminte că le-am văzut cu ochii lui. Îi sunt recunoscătoare că m'a iubit și mi-a sfâșiat inima“.

Contele de Saxa avu succes în Curlanda care-l alese Duce. Dar două luni mai târziu, nu se știe bine pentru ce el fu alungat și capul îi fu pus la preț. Sosi la Paris, după doi ani de aventuri extraordinare, fără franc, dar îmbogățit în faimă și experiență.

Adriana îl primește fericită mai mult decât se credea capabilă. Dar el nu mai era ca odinioară, și adâncă trebuință suflătoare a acelei femei excepționale se refugiă în prietenia lui d'Argental.

Contele de Saxa devenea insuportabil. Din pur capriciu, dar și din grosolanie, față de Adriana, se incurcă cu o ducesă și prin această legătură aduse marelui artistei cele mai mari suferințe și în cele din urmă moartea.

Ducesa care era o femeie din cele mai ușuratece, ținea iubitul ce credea că l-a răpit Adrianei, mai mult din ambiție. El se preta geloziei amândurora, le stârnea și se amuza în chipul acesta, fără să-și dea seama la ce rezultat putea duce jocul lui.

Amantul disputat avea două proprietăți elegante în apropiere de Paris. Într'o sărbătoare avu gustul să le invite pe amândouă iubitele la țară și prin felul de a se purta cu una să o atâțe pe

cealaltă, spre a o vedea în excesul geloziei. Ele au primit invitația și tot din capriciu, amantul fatal, dădu preferință artistei, ceea ce o decise pe ducesă să se răzbune, nu în contra lui, ci în contra Adrianei, care nu era decât victima unui suflet brutal pe care nu-l putuse ciopli îndeajuns.

Rivala ei constrânse prin promisiuni și amenințări pe un tânăr abate să se introducă la Adriana și să-i dea otravă. Abatele însă nu-și ținu angajamentul și spre cinstea, dar și spre nenorocirea sa, comunică Adrianei complotul. Ducele însă i se întâmplă nimic, pe când abatele dispărură într'o zi, fără urmă. Nu mult după aceea, într'o seară pe când juca în Horațiu, Adrianei îi veni rău și fu nevoită să întrerupă jocul.

Când încercă după aceea să apară în Jocaste, o apucă din nou acel rău foarte ciudat și fu transportată acasă în agonie. Crima se săvârșise.

Una din cele mai extraordinare femei și artiste, o ființă genială și divină, fu jertfită de o simplă cochetă ambițioasă și rea, din vina unui bărbat lipsit de inimă și de omenie.

Întâmplarea nu produse scandal. Adriana știa pentru ce moare și totuși nu spunea nimic, să nu-și supere iubitul. Era dovada sublimului sentiment ce nu se înalță de două ori într'un veac și pe care ea l-a dovedit din plin.

Preotului care o veghia muribundă, îi spuse, arătându-i bustul amantului fatal:

— Iați universul meu, speranța mea, dumnezeul meu!

Din cauza aceasta i se refuză serviciul religios și intrarea în cimitir. Fu înmormântată noaptea, într'un maidan, aproape de Sena, unde se îngropău câinii.

Dar urțițenia faptului nu i-a întunecat de loc gloria.

